

La Normal i el magisteri primari a Girona, 1914-1936: ensenyament públic i ideologies a les comarques gironines

Joan Puigbert i Busquets

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) i a través del Dipòsit Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX ni al Dipòsit Digital de la UB. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX o al Dipòsit Digital de la UB (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) y a través del Repositorio Digital de la UB (diposit.ub.edu) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR o al Repositorio Digital de la UB. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR o al Repositorio Digital de la UB (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service and by the UB Digital Repository (diposit.ub.edu) has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized nor its spreading and availability from a site foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service or to the UB Digital Repository is not authorized (framing). Those rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

LA NORMAL
I EL MAGISTERI PRIMARI
A GIRONA. (1914-1936)

Ensenyament Públic
i Ideologies
a les Comarques Gironines.

TESI DOCTORAL PRESENTADA PER JOAN PUIGBERT I BUSQUETS

DIRECTOR: DOCTOR EMILI GIRALT I RAVENTÓS

GIRONA, JUNY DE 1984

FACULTAT DE GEOGRAFIA I HISTÒRIA. UNIVERSITAT DE BARCELONA.

Portada:

Façana d'Athenea (1913) edifici de R.Masó, Sala d'Actes de la Normal de Girona (1917-1936)

A primers del 1929, i en espera de les oportunes eleccions, els càrrecs directius de la Confederació eren ocupats provisionalment (o "interinament") per Joan Gomis, com a Sots-delegat provincial; Emili Isern, pel partit de Puigcerdà; Josep Bertran, per Girona; Agustí Prat, la Bisbal; Josep Culubret, partit d'Olot; Teresa Solà, Santa Coloma de Farners; i Marina Andrés, pel partit de Figueres, la qual, però, havia presentat la seva dimissió per raons de salut. Tanmateix, en una assemblea celebrada el març del 1930, i en la qual s'emeteren 55 vots (entre els quals els de Joan Gomis i Francesc Canós), foren reelegits com a Delegat provincial i delegats de partits exactament tots els que ho eren l'any 1928. (276)

Amb tot, i en vistes als canvis polítics que són ja previsibles, el gener del 1929 es congria a Girona la formació d'una nova agrupació, "La Asociación de Maestros Católicos", que deixa en un segon terme la Confederació en l'interès de Gerunda. Tanmateix, el fet que algun dels dirigents de la Confederació sigui també d'aquesta nova Associació de Mestres Catòlics, ens permet conjuminar amb relativa seguretat sobre el significat ideològic de la Confederació. En efecte, per portar endavant el projecte de constitució de l'esmentada Associació de Mestres Catòlics es formà una Comissió organitzadora integrada per Joaquim Font i Fargas, Francesc Canós, Joan Rodà -Delegat provincial de la Confederació-, Josep Ramon, -Director de la graduada de Palafrugell-, Joan Plaja -Director de la graduada de Banyoles-, i Adrià Vila, mestre de la Sellera. Segons manifestacions d'aquesta Comissió la convocatòria per agrupar-se els mestres catòlics "es un exito". Finalment, el 2 de juny del 1929, l'Associació es constituí d'una manera formal. Va ser nomenat President, Francesc Canós; Vice-President, Joaquim Font i Fargas; Secretari, Adrià Vila; Tresorer, Joan Plaja; i Vocals, Joan Rodà, Vicent Illa, Dolors Pérez, i Leonor Satorres. Uns mesos més tard el bisbe nomenava conciliari de l'Associació al Dr. Josep Morera. (277)

Esbossats ja els grups professionals i el caràcter de les revistes que directament incidien sobre el món del magisteri gironí serà bo d'analitzar més concretament alguns dels temes que centren l'atenció educativa d'aquests anys.

Un d'aquests temes permanents, i tanmateix mai aconseguit amb èxit, era el de la necessària unitat del magisteri públic. Ja el desembre del 1924, en una conferència pronunciada a Santa Coloma de Farners, Silvestre Santaló havia exposat la necessitat d'aplegar-se tot el magisteri públic gironí en l'Associació Nacional, única associació realment representant del Magisteri. L'ideari de l'Associació no era altre, segons S.Santaló, que la defensa de l'escola pública, que al seu torn es definia per les notes de tolerància i respecte.(278)

En realitat es feren passes per aconseguir la unificació de l'Associació Nacional i la Confederació de Mestres. El mes de maig del 1926 Gerunda publicava una "Circular Delegación Provincial de Maestros", signada per Antoni Gelabert, on es detallaven les condicions per aquesta unificació, i es demanava als afiliats de la Confederació la seva opinió sobre aquesta possible fusió. Val a dir que els resultats de la consulta foren totalment contraris, per unanimitat, a acceptar les condicions que havia establert l'Associació Nacional.(278)

No sols no s'aconsegua la unificació, sinó que noves entitats venien a complicar el panorama. Així, a Madrid es constituí una societat anomenada "Amigos de la Escuela", presidida per R.Menéndez Pidal. Segons deia un periòdic barceloní aquesta entitat s'establí també a Girona, amb la triple finalitat de defensar el catolicisme, l'espanyolisme i la cultura. Lluís Moreno Torres, a propòsit d'aquesta notícia, escriu un duríssim article de crítica, basant-se precisament en la necessària unitat del magisteri en una única associació (280). Val a dir que no sembla pas que aquesta entitat, si realment es constituí a Girona, tingués gaire incidència; de fet, no n'hem trobat cap més referència.

En tot cas, si no s'aconseguí -com és prou palès- la fusió de totes les agrupacions professionals, almenys podem constatar que continuaven les gestions per tal de constituir un Front Únic. I fins s'assentaren les bases d'un possible acord, amb la constitució d'un Comitè Mixt format per membres de l'Associació Nacional, la Confederació, i la Federació Nacional de Mestres Catòlics.(281)

En constituir-se l'Associació Provincial de Mestres Catòlics, Lluís Moreno Torres s'indignà, perquè ho interpretà com un acte de política sectària que venia a interferir-se en el camí de la necessària unitat del magisteri per sobre de discrepàncies i matisos.(282)

La unitat del magisteri públic era sobretot necessària per aconseguir la dignificació de l'escola primària i del mestre. Les velles reivindicacions, de millors condicions materials i sobretot salarials, no havien perdut la seva vigència. Aprofitant la demagògia del Directori, que s'omplia la boca de promeses, l'any 1925-26 s'emprèn una nova campanya. Tothom estava d'acord en què els salaris dels mestres eren insuficients. Per això en la reivindicació de l'augment salarial hi participaren conjuntament l'Associació i la Confederació; moltes gestions davant el Ministeri d'Instrucció Pública foren unitàries.

Tot al llarg del curs se celebraren actes per aconseguir una millora salarial. La Confederació utilitzà molt, en una campanya compartida amb l'Associació, el recurs als telegrams dirigits a les més altes instàncies del Govern. Amb tot, a Girona, l'Associació volia donar a aquests actes un to més agressiu, més crític enfront del Govern. Així, la Junta Provincial de l'Associació proposà de fer un míting en pro del magisteri. En iniciar els tràmits apareixen les interferències pròpies d'un règim dictatorial. En una reunió col·lectiva de la Junta de l'Associació amb Silvestre Santaló i els professors Joan Gomis i J.Font i Fargas, s'acordà de fer un acte públic, el diumenge 28 de febrer del 1926, en el qual intervindrien, però, només, elements del magisteri.

En concret, es determinà que parlarien Silvestre Santaló, en nom dels mestres; Montràs per la secció Administrativa; Josep Junquera com a representant de la Inspecció, i Joan Gomis, per l'Escola Normal. Tanmateix,
 "por indicaciones del Sr.Gobernador Civil el acto proyectado no será un mitin público sino una Asamblea de Maestros."

En darrer terme, doncs, l'acte previst havia canviat de sentit, i finalment esdevingué un acte oficial. "Presidió el Excmo.Sr.Gobernador Militar..." (283)

S'assumeixen uns punts d'acord al voltant de dos apartats: Dignificació de l'Escola Nacional, i Dignificació del Mestre. En l'apartat de dignificació del Mestre, entre d'altres peticions, es reclamava:

"2.- Debe crearse la facultad de Estudios pedagógicos en las Universidades y no consentir que nadie se dedique a la enseñanza sin haberlos cursado y aprobado."

En definitiva, però, la campanya no reeixí en els seus propòsits. L'única resposta de la Dictadura a les reivindicacions dels mestres fou l'establiment de la "Fiesta del Maestro", a celebrar cada 1r. d'octubre. Resposta còmica, per no dir insultant. De fet, Lluís Moreno subratlla que en tot cas hauria de ser el dia de l'Escola, però no del Mestre; i que el millor homenatge al mestre seria un sou just i un millorament general de les seves condicions de treball. En canvi Gerunda, molt més propera als plantejaments de la Dictadura, dóna un suport discret, però prou explícit, a la iniciativa del Govern, tot subratllant que "La Fiesta del Maestro" "...ha sido instituida a petición de los somatenes armados de toda España" (284). En tot cas, però, la mateixa Confederació reconeix que no s'ha aconseguit cap millora palpable, i per això denota desànim i pessimisme.(285)

A desgrat del desànim, la Confederació Provincial gironina continuà amb la seva campanya de cartes o telegrams a les autoritats; comptava amb el recolzament del governador civil. La reivindicació se cenyia a la sol.licitud d'un sou mínim de 3.0000 Ptas.(286)

No sols no s'aconseguí res de positiu, sinó que fins empitjoraren les situacions, com amb la supressió de la compensació econòmica per les classes d'adults. O també, amb les noves atribucions atorgades a les Juntes Locals d'Ensenyament, amb participació en l'adscripció de mestres, amb tot el risc d'arbitrarietats que comportava. En aquest aspectes l'Associació protestà enèrgicament.(287)

La poca atenció que l'Estat prestava a l'ensenyament es traduïa en les pèssimes condicions dels locals escolars. En aquest sentit, Lluís Moreno subratllarà com l'obligació de l'Estat és la de dotar de locals adients l'escola pública, tot comentant l'accident ocorregut en l'Escola Normal de Mestresses de Barcelona en enfonsar-se el pis de l'edifici.(288)

La pedra de toc, però, de la política educativa de la Dictadura a Girona, i a Catalunya en general, continuà essent l'anticatalanisme visceral i exacerbat, i la repressió de la llengua catalana a les escoles.

En aquest sentit, El Magisterio Gerundense reproduïx un llarg article de M.Primo de Rivera sobre "La Exposición de teorías y propagandas nocivas en la enseñanza", on ultra criticar les ideologies d'esquerra, bandeja les visions plurals de l'estat espanyol, tot insistint en "la unidad de la patria" i en l'obligatorietat de l'ensenyament "en español".(289)

Malgrat la formació d'un nou govern que es volia presentar com a civil, amb la integració de membres de "Unión Patriótica", la política educativa no canvià gens ni mica. El "patriotisme espanyolista" aflora en mil detalls. Des de l'exaltació de l'aventura del "raid" a Buenos Aires, amb la publicació d'una R.O. que manava que a totes les escoles se'n fes una lliçó, fins a l'establiment del "Dia del Libro español" a celebrar el 7 d'octubre de cada any.(290)

En tot cas les mesures repressives contra el català continuaven en vigor i fins se n'hi afegien d'altres. En efecte, per un nou Decret s'establia que el mestre expedientat per l'incompliment de l'ensenyament obligatori en castellà seria castigat

amb "suspensión de empleo y sueldo" durant 1-3 mesos, i si era reincident seria traslladat a una província "en la que no se hable otra lengua que la oficial."(291)

Sigui com sigui, alguns mestres gironins, presumiblement per raons polítiques, es trobaven sotmesos a diversos tipus de mesures disciplinars: Alfredo Alguacil, mestre de Pont de Molins, havia estat separat del servei per un any; com també hi estava Joan Morer Pellicer, mestre de Caralps. En canvi, l'expedient contra Rosa Rost, mestra de Garriguella, fou sobresegut.(292)

De tard en tard, el govern Primo de Rivera recordava que continuava en vigor la política autoritària i repressiva. A principis del curs 1926-27 el govern donava a conèixer "Una carta-circular importante" dirigida als governadors civils, recordant-los que calia que informessin reservadament sobre la conducta dels funcionaris, i molt especialment de la dels ensenyants.(293)

Una nova escomesa contra el català a les escoles de Girona es planteja a propòsit de l'ensenyament del catecisme. El govern aconsegueix que el Bisbe Vila Martínez aprovi una versió castellana del Catecisme (Ed.Franquet, 1927). Aleshores el governador civil dirigeix una "Carta-circular" a tots els mestres, anunciant-los aquesta edició del Catecisme en castellà, i recomanant la seva compra. Encara més, amb voluntat fiscalitzadora i xantatgista, el gover civil mateix recollia les comandes, i per tant calia notificar quants exemplars se'n volien adquirir a cada escola. En un intent d'obviar aquesta pressió moral, El Magisterio Gerundense assenyala que els pressupostos de les escoles ja han estat fets i aprovats, i que per tant per aquest curs no hi ha massa possibilitats de poder adquirir aquests catecismes en castellà. El governador, Prudencio Rodríguez Chamorro, contestarà i especificarà que a causa de la gran importància del tema es permet, en aquest cas, de fer canvis en les partides pressupostàries aprovades.(294)

D'altra banda, sovint s'orquestraven campanyes anti-catalanes promogudes per certs sectors de la premsa, sobretot madrilenya. Lluís Moreno ha de sortir al pas d'un article del diari ABC on hom afirmava que a algunes escoles de Catalunya "a la vez que amor a Dios se les enseña (als nens) a odiar a España". Moreno afirmarà que aquesta acusació és infundada, almenys si es refereix a les Escoles Nacionals, i que en comptes de combatre un suposat separatisme en realitat el propicia.(295)

Encara avançat el curs 1928-1929 el Governador Civil de Girona, Prudencio Rodríguez Chamorro, reiterarà en una Circular la normativa restrictiva respecte a l'ús del català a les escoles. Ara, però, presentarà aquesta normativa com la defensa del bilingüisme. Val la pena subratllar, d'altra part, que malgrat les amenaces i mesures disciplinars, alguns mestres continuaven usant el català en les seves escoles:

"...Tengo noticia de que algunos Maestros se permiten más de lo debido en sus enseñanzas el uso de la lengua regional, con notorio perjuicio para los escolares, de cuyos labios no se pretende desterrar su modo de habla tradicional, sino ponerles en condiciones de que tan familiar les sea una lengua como otra..."

Estem assabentats, a més, que fou tramesa a totes les escoles de Girona la Circular del Ministre francès d'Instrucció Pública als Rectors de les Universitats franceses donant normes per als casos de pares que sol·licitaven per als seus fills, l'escolarització en llengua regional. Deia l'esmentada Circular:

"Se me permitirá hacer observar, además, que quedan aún demasiados ignorantes entre nosotros para que podamos distraer, en favor de los más respetables idiomas regionales o locales, una porción del esfuerzo necesario para la propagación del francés. "Solamente es verdaderamente francés de corazón, de alma y de cabeza a los pies, aquel que sabe, habla y lee la lengua francesa". Hasta que esta definición de Musset no sea aplicable unánimemente a los ciudadanos adultos, la enseñanza del "patois" deber ser considerada como un lujo y yo os suplico que creáis que nuestra época no es nada favorable a los gastos de lujo por cuenta de la colectividad."(297)

La transposició a la realitat catalana de l'argumentació de Mr.Monzie era evident. Lluís Moreno, des de les planes de El Magisterio Gerundense hauria volgut comentar aquesta Circular i la seva tramesa a les escoles gironines, però la censura no li ho va permetre.(298)

També la Inspecció d'ensenyament primari, en el seu conjunt, es trobà immersa en un procés de crisi. Des de l'agost del 1924 els Inspectors estaven sotmesos als Delegats governatius de cada partit judicial. (299)

Segons Lluís Moreno Torres l'erosió del paper de la Inspecció provenia d'un doble front: d'una banda, no fruíen de la confiança de les Autoritats; d'altra banda, i amb les excepcions que es vulgui, tampoc no eren apreciats pels mestres que els veien com a fiscals, i -per tant- amb hostilitat. El problema, deia L.Moreno, era el de delimitar les seves funcions. Una funció merament de vigilància no podia ser satisfactòria, entre d'altres raons perquè els mestres tenien la sensació de ser ja prou "controlats" (pels rectors de les parròquies, les juntes locals,...). Així, doncs, proposava que el paper dels Inspectors fos sobretot el de coordinadors i estimuladors. Per realitzar aquesta funció, però, haurien de sentir-se cordialment propers als mestres.

En un sentit molt similar es manifesta Antoni Gelabert des de les planes de Gerunda. En contra dels sectors del magisteri que demanaven la supressió de la Inspecció, Antoni Gelabert defensa que cal enfortir-la, però orientant la seva tasca vers la coordinació pedagògica i descarregant-la de la funció repressiva.(300)

Ja hem dit que molts Inspectors eren vistos amb suspicàcia per les autoritats de la Dictadura. Per això la Dictadura introduí la pràctica de la mobilitat dels Inspectors. Unes setmanes més tard, Gerunda informava als seus lectors, sense gaire to crític, del trasllat forçós a Castelló de la Plana de la Inspectora de Barcelona Leonor Serrano, esposa del Sr.Xandri.(301)

Tanmateix, la crisi esclatà sobretot l'any 1928, amb una remodelació d'Inspectors que afectà especialment les "províncies" catalanes, i més concretament Barcelona i Tarragona. Així, els Inspectors de Barcelona foren traslladats: M.Ibarz a Castelló de la Plana; M.Rueda, a Almeria; Andrés Roco, a Segòvia; Emili Soler, a Palència; i J.Mª Xandri, a Saragossa. D'altra banda, els Inspectors de Tarragona, Salvador Grau, i Josepa Herrera, foren traslladats respectivament a Albacete i Balears. Aquesta Real Ordre causà als mestres gironins estupefacció, sobretot per afectar directament Manuel Ibarz, el qual havia exercit d'Inspector a Girona i havia deixat un excel.lent record. Aquesta mesura agreujà un cert pessimisme dels dirigents de l'Associació i més en concret de Lluís Moreno. Les dificultats es multiplicaven i les circumstàncies no eren gens propícies a la política educativa que de sempre havia propugnat l'Associació gironina. Però Lluís Moreno, malgrat tot, creu que la tempesta passarà i arribaran dies millors. La censura, incomprendiblement, li deixà publicar l'article editorial "Mal Tiempo":

"Ruge, grita, destruye! Poco ha de durar tu imperio. Detrás de ti el sol bienhechor deshará tus furores y reparará los males que has causado."(302)

Un any més tard, Manuel Ibarz demanà la jubilació voluntària. La jubilació anticipada fou una circumstància aprofitada per Lluís Moreno per manifestar l'adhesió del magisteri gironí a Manuel Ibarz.(303)

Tanmateix, no serà fins l'any 1930, amb el canvi de Règim, que els mestres no sabran detalladament, i de manera pública, l'autèntic rerafons del trasllat forçós dels esmentats Inspectors. Va ser Ferran Soldevila, el prestigiós historiador, qui escriví per La Publicitat, l'article "Figures exemplars: Els Inspectors d'Ensenyament primari". L'article fou reproduït per El Magisterio Gerundense; era el primer article en català des de feia molts anys. Ferran Soldevila explicava com l'incitador de l'afer havia estat el governador civil de Barcelona Milans del Bosch, el qual:

"...va pretendre que els inspectors li donessin una llista de 50 mestres per a destituir-los, traslladar-los i, si calia, exiliar-los..."

Els Inspectors barcelonins feren l'orni, i per això van ser traslladats. Al mateix número del 10 d'abril del 1930, Ramon Boixadó comenta la reincorporació a Barcelona dels Inspectors traslladats, tret de Manuel Ibarz que no pogué veure reparada l'ofensa a causa de la seva situació de jubilat.(304)

A nivell de Girona la figura del mestre Josep Dalmau Carles esdevingué, fins a un cert punt, motiu de polèmica i de divisió. La polèmica l'hem d'emmarcar en el context de les normes restrictives que prohibien als mestres de fer classes extraordinàries. Els indicis que quelcom passava entorn del mestre J.Dalmau Carles els trobem en la proposta de Lluís Moreno Torres de retre un homenatge a la seva persona. El motiu era la proximitat de la seva jubilació forçosa. Ben aviat s'iniciaren els preparatius per a fer-li un homenatge públic.(305)

Tanmateix, a primers d'octubre del mateix any 1926, Josep Dalmau Carles és objecte d'una greu acusació, esbombada pel periòdic El Norte:

"Esta semana los Sres.Director de la Escuela Normal D.Juan Gomis..y el Inspector Jefe D.José Junquera, han realizado un gesto que hacía mucho tiempo era de absoluta necesidad para la enseñanza pública en esta ciudad.

Desde los tiempos del Inspector Sr.Ibars, las escuelas nacionales de párvulos y niños, se hallaban en desastrosa confusión. El llamado Grupo Escolar, daba honda pena a los verdaderamente amantes de la enseñanza pública.

Por causas que no es el momento de analizar, la decadencia de las escuelas nacionales de niños había llegado a un grado lamentable. Los Sres.Gomis y Junquera han hecho lo que se hacía indispensable.

Desde ahora -si se cumple lo mandado- habrá en Gerona una Escuela Práctica graduada; desde ahora volverá a existir una Escuela unitaria dirigida por D.José Dalmau Carles, que hacía muchos años había dejado de funcionar, y otra -quizás la única que ha dejado sentir su acción- dirigida por D.Silvestre Santaló. Ya era hora de que terminara la confusión; ya era hora de que se sintiera la mano de la autoridad. Ahora podemos esperar los gerundenses algún fruto

de la Escuela nacional en el supuesto de que tengan eficacia las órdenes de los citados Sres. Inspectores de cuya energía no cabe dudar."(306)

L'acusació provocà una rèplica de les mestresses de pàrvuls de l'Escola Annexa, Srtes.Colomer i Estartús, protestant d'haver inclòs les seves aules en la suposada confusió existent al Grup Escolar. El Norte, doncs, tot fent constar "que de aquella lamentable y censurable confusión excluimos la escuela de Pàrvulos", reprén el tema, ara, però, amb més detalls:

"(..) La decadencia de la escuela pública en Gerona es un hecho indiscutible. ¿Causas de tal decadencia? No estamos en el momento de exponerlas. Son varias. Lo actual, lo urgente es darse cuenta de que existe. En el edificio llamado Grupo Escolar están establecidas todas las Escuelas nacionales de niños de la ciudad que son: la Escuela Práctica aneja a la Normal de Maestros; la Escuela unitaria que dirige D.José Dalmau y la Escuela unitaria que dirige D.Silvestre Santaló.

Estas tres escuelas desde hace algunos años, viven lamentablemente confundidas. Una arbitraria graduación, planeada sin los requisitos legales, ha dado lugar a que nadie pueda saber la situación de cada una, y sobre todo ha dado lugar a que venga ocurriendo la enormidad pedagógica de que haya maestro como el Sr.Dalmau que pueda dedicarse año tras año a dar unas clases especiales a jóvenes de ambos sexos y fuera de edad escolar y en cambio no tenga alumnos de su propia escuela. Y ha dado lugar a otro hecho, mucho más grave todavía, cual es el de que alumnos del Grupo Escolar concurren, en horas de clase oficial, a una casa particular a recibir lecciones de materias que no figuran entre las del programa escolar (...)" (307)

L'acusació era greu. I de fet era veritat que Josep Dalmau Carles s'encarregava d'un grau complementari, no previst per la llei, i que era una ampliació d'estudis, amb classes de francès, de càlcul mercantil i tenidoria de llibres. Però en l'acusació no deixaven d'entrar-hi, segurament, consideracions de caire polític; perquè J.Dalmau Carles era d'ideologia liberal i republicana.

Per això, al voltant del mestre del Grup Escolar gironí es formà un entremat de simpaties i es multiplicaren

les adhesions, sempre canalitzades per l'Associació. Tot al llarg del darrer trimestre del 1926 El Magisterio Gerundense publica notícies dels preparatius de l'homenatge. Silvestre Santaló mateix, amb la seva autoritat moral, escriví un article ple de reconeixement pel mestre. (308)

Finalment, amb motiu de la seva jubilació, es reté homenatge públic a J.Dalmau Carles, amb la col·locació d'una làpida commemorativa a l'Escola on havia exercit tants anys. La festa merescué un cordial article de Cassià Costal, publicat a El Autonomista (i reproduït per El Magisterio Gerundense). La revista El Magisterio Gerundense publicà un número especial d'homenatge, amb un dibuix de l'homenatjat a primera plana, i amb articles de Manuel Ibarz, F.Martí Alpera, Pere Blasi, Joan Forment, i Maurici Gelabert.(309)

Amb aquests actes d'homenatge quedà completament desacreditada l'acusació que contra ell havia estat propagada. I fins la notícia de què havia estat obert un expedient administratiu basant-se en què no atenia suficientment les classes públiques per mor de la seva dedicació a l'ensenyament privat restava com una simple represàlia política(310).

D'altra banda, el 18 de novembre del 1928, Josep Dalmau Carles moria. El Magisterio Gerundens es fa ressò de la seva mort immediatament. I uns mesos més tard publica un número extraordinari dedicat a la seva memòria. Era el número 1.000, corresponent al 21 de febrer del 1929. A primera plana reproduïa un gravat del mestre desaparegut, i després d'una dedicatòria, "In memoriam", i un aplec de dades bibliogràfiques, publicava col·laboracions d'Enric Albert, de Calonge; J.Barceló i Matas, una poesia; Pere Blasi; J.Bosch i Cusí; Bernardino Corral, de Monistrol; Joan Delclós; Pedro Díaz Muños, professor de la Normal de Valladolid; Francesc Estartús, mestre de Canet de Mar; Joan Forment, d'Albons; S.García Rivero, Bilbao; M.Gelabert, la Bisbal; Alvaro Gonzalez Rivas, Madrid; Manuel Ibarz, Castelló de la Plana; Josep Junquera, Inspector; Francesc Martí Alpera; Enric Massià; Enriqueta Massià de Ministrall; Josep Montúa,

Barcelona; Manuel E. Raquejo Díaz, El Pinto (Orense); Joan Salame-ro, Sant Genís de Vilassar; J. Salvador Artiga, Inspector, Alacant; Silvestre Santaló; Agustín Segura, Almeria; Restituto Vallejo, Tracaño (Santander); Josep Xandri, Madrid. D'altra banda, l'article de Llorenç Jou i Olió, "Josep Dalmau i Carles", va ser prohibit per la censura, per ser escrit en català, i no va poder publicar-se fins el 1r. de maig del 1930.(311)

Si resseguim ara, curs per curs, les activitats organitzades o relacionades amb el magisteri i l'ensenyament a Girona, trobarem, encara, algunes notes interessants que completaran la visió global que fins ara hem intentat de configurar.

El curs 1925-26 s'inauguren les noves escoles de Blanes, aconseguides gràcies a la tenacitat i bona gestió de Bru Centrich. També el mateix setembre foren inaugurades les escoles de Regencós, sufragades pel benefactor Torres Jonama. En canvi, a Llançà, s'iniciaren unes obres escolars molt conflictives, que hagueren de ser suspeses. Amb tot, moltes escoles es trobaven en una situació molt deficient. Com a exemple, a més perfectament emmarcat en l'època, direm que una representació del poble de Casavells visità el governador Civil per exposar-li el "deplorable estado de la escuela pública en aquel pueblo... atribuyendo este abandono a móviles políticos."(312)

En el mateix sentit, El Norte comentarà repetidament l'estat lamentable en què es trobava l'edifici que servia d'Institut a Girona. Per exemple, a propòsit de la inauguració del curs escolar 1925-26; a més de donar les dades estadístiques d'alumnes del curs anterior (alumnes oficials, 210; col·legiats, 41; lliures al gener, 6, al juny, 281, i al setembre, 88; un total, doncs de 634 alumnes) i de donar compte de les defuncions de professors (Jaume Sagrera, J.de Espona, J.Marín Baldo, i Antoni Roca), comentarà aquest aspecte, tot reclamant ràpides millores.(313)

Ja hem esmentat les defuncions de professorat de l'Institut, subratllem que El Norte publicà una nota necrològica d'Antoni Roca Varés, professor de literatura castellana a l'esmentat Institut, però sense esmentar la seva designació com a Director de la Normal (314). Altres periòdics, com El Magisterio Gerundense, no recullen aquesta notícia.

Morí, també, el prestigiós mestre Gregori Carandell Salines. Unes setmanes més tard, el seu fill, Joan Carandell, publicà un opuscle-memòria, "Mi oración en la muerte de mi Padre", amb dades biogràfiques.(315)

El 28 de febrer del 1926 tingué lloc un Acte cultural professional a Girona. Amb un to, però, molt oficialista. Entre d'altres hi intervingué Joan Gomis, amb una conferència sobre el paper de la Normal en el món del magisteri. Aquest acte, tanmateix, passà força desapercbut.(316)

D'altra banda, l'inspector Josep Mª Villergas va ser un dels inspectors triats per assistir a un curs de cultura física que tingué lloc a Toledo. Hi assistiren 22 mestres i 25 inspectors d'arreu de l'estat.(317)

L'estiu del 1926 se celebrà a Madrid el Congrés Geològic Internacional. Alguns dels assistents es desplaçaren a les comarques gironines, interessats sobretot per visitar la zona volcànica d'Olot. Els mestres gironins en tingueren cabal informació gràcies a l'interès de Miquel Santaló.(318)

Tanmateix, el desànim general imposat per la Dictadura és patent. Hi ha pocs actes professionals. Les mateixes Conferències Pedagògiques d'estiu, (malgrat haver estat convocades segons el següent programa: -Ensenyament de la química a l'escola primària; -Ensenyament del sistema mètric decimal; -Mètodes pràctics per a l'adquisició de l'hàbit de la veracitat; -i Els treballs manuals i l'educació de la voluntat, (319), no pogueren realitzar-se. Tot un símbol de l'atonía regnant.

El curs 1926-27 segueix, igualment, amb una tònica grisa. Només hi ha dos motius puntuals que animen el magisteri

públic gironí. De l'un d'ells ja n'hem parlat: l'homenatge a Josep Dalmau Carles amb motiu de la seva jubilació. El segon fou la celebració del centenari de la mort de Pestalozzi. El Magisterio Gerundense reproduí l'article de Joan Forment, "Pestalozzi -Els grans apòstols de la Humanitat", (publicat prèviament a El Autonomista). Val la pena de remarcar que aquest article excepcionalment fou publicat en català, i en aquest sentit cal recordar que el darrer escrit català publicat pel setmanari havia sortit el 13 de setembre del 1923, i que fins el 10 d'abril del 1930 no tornarem a trobar-ne cap més. I d'una manera més àmplia, El Magisterio Gerundense dedicà un número extraordinari a l'efemèride. Consistia en un retrat del pedagog a primera plana, i les col.laboracions de Cassià Costal, Pere Blasi i l'article "Pestalozzi y Napoleón" de Carles Rahola, reproduït de El Autonomista. Completava el número una crònica de l'acte acadèmic, "Sesión Solemne", celebrat a l'Ateneu de Girona, amb parlaments de Miquel Santaló, i Cassià Costal; la crònica és signada per Lluís Moreno.(320)

Aquest any també foren programades les Conferències Pedagògiques d'estiu. Els temes són els mateixos de l'estiu passat, només amb l'afegitó d'un cinquè sobre Excursions Escolars. Tampoc ens consta, però, que aquest any es fessin realment.

Durant aquest curs morí el mestre Pere Bonavía Cristina, de 52 anys, a Espolla. Havia exercit durant 28 anys a Celrà, i havia estat President de l'Associació de Mestres de Girona, l'any 1916.(321)

Direm, per últim, que el catedràtic de Llengua llatina de l'Institut de Girona, Bienvenido Martín García, va ser pensionat per un any per visitar Col.legis i Universitats d'Estats Units.(322)

En canvi, el curs 1927-28 ofereix algunes notícies més falagueres. No deixa de ser sorprenent que durant aquest any tinguessin lloc dues excursions-estudi de mestres. La primera

tenia un caire més formal i "oficiós". Era organitzat pel Ministeri, i els mestres triats foren pensionats. La capitanejaven els Inspectors Josep Junquera, i J.Mª Villergas. I els mestres integrants de l'expedició foren: Silvestre Santaló, Pere Blasi, Josep Peñuelas, Pere Rodeja, Narcís Mas, Julián García, Antoni Surra, Ramon Boixadós, Josep Plarromaní, i Bonaventura Mir. L'itinerari del viatge d'estudi, que incloïa la visita a escoles i centres d'educació, fou Girona-Barcelona-Madrid-Toledo-El Escorial-Santander-Bilbao-Sant Sebastià-Saragossa-Barcelona-Girona. En va escriure una detallada crònica, Pere Blasi. També Silvestre Santaló exposà les seves impressions pedagògiques del viatge en una conferència celebrada a Girona.(323)

El segon dels viatges d'estudis, en canvi, tingué un caràcter més espontani i informal. Es tracta d'una excursió organitzada pels mestres del partit de Santa Coloma de Farners, aprofitant les festes del Carnaval. Visitaren el sud de França; concretament, Toulouse, Carcassona, Narbona i Perpinyà. Eren un grup de 13 mestres. També d'aquesta excursió en tenim una àmplia crònica, escrita per Josep Coscuella.(324)

D'altra banda, l'inspector Josep Junquera donà una conferència sobre "Teoría psíquico-biológica de los intereses como base de la educación", primer a Palamós, el 9 d'octubre, i més tard a Olot, el 18 d'octubre.(235)

Aquest any, a més, es commemorava el Centenari de la mort del pintor Goya. Amb aquest motiu, El Magisterio Gerundense publicà un article d'homenatge de Joan Gomis Llambías.

El Magisterio Gerundense, encara, reproduí un article de Miquel Santaló publicat a El Autonomista a favor de les colònies escolars (326). Cal dir que aquestes colònies van ser organitzades pel diari republicà.

A finals d'estiu del 1928 va ser nomenada Inspectora per a Girona, Dª Victoria Santamaría Santos.(327)

Per últim, el curs 1928-29, torna a ser un curs

acadèmic gris, sense notícies de relleu en el món de l'educació.

Només a l'entorn de les Fires i Festes de Sant Narcís a Girona es donà una important activitat cultural. Concretament, el dia 1r. de novembre, Joaquim Xirau donà una interessant conferència, pensada per als mestres, sobre "Filosofía y Educación". Ja com a preparació Miquel Santaló escriví un article presentant el prestigiós conferenciant. Posteriorment, Cassià Costal en féu una recensió amistosa, tot qualificant l'acte de "Acontecimiento cultural" (328). Cal dir que Gerunda, malgrat tenir-ne coneixement, tanmateix fa constar que els seus corresponsals o col.laboradors no hi assistiren "por no haber sido invitados".(329)

Els mateixos dies, el 3 de novembre, la Confederació Nacional celebrà una Assemblea. En el marc d'aquesta Assemblea, el Sots-Delegat de la Confederació, Joan Gomis dóna una conferència sobre "Los nuevos cauces de la educación". En canvi, El Magisterio Gerundense, no es refereix per res a aquesta Assemblea i a la conferència de Joan Gomis.(330)

Potser val la pena d'esmentar una sèrie d'articles publicats pel setmanari El Magisterio Gerundense, deguts a Tomàs Vicens, mestre de Perelada, titulada "Breve monografia de Perelada". Tomàs Vicens mateix escriu que, en el seu escrit, segueix el model proposat per Raoul Blanchard en l'obra "Geografia urbana" ("mètode d'enquesta Blanchard").(331)

En l'apartat de necrologies hem d'anotar la del mestre de Santa Coloma de Farners, Ròmul Riera, "muy joven todavía". Ròmul Riera era un dels col.laboradors de Gerunda.(332)

6. UN LLARG PARENTESE D'ATONIA A LES ESCOLES NORMALS.

Del curs 1925-26, i respecte a l'Escola Normal de Mestres, en tenim poca informació. Dóna la sensació que funciona amb una certa rutina, molt d'acord -d'altra banda- amb l'atmosfera general que vivia el magisteri gironí.

Acabaren la carrera 16 alumnes. Subratllem que entre els nous titulats hi havia Guillem Díaz Plaja.

L'Escola va subscriure's a "Revista de Filología Española" i a la col·lecció de la Fundació Bernat Metge; en canvi, es donà de baixa de la "Escuela Moderna". També s'inscriví al Congrés Internacional de Geologia, celebrat a Madrid. I Miquel Santaló hi intervingué activament.

Precisament aquest fou un curs molt actiu per al professor Miquel Santaló. Recensionà, per exemple, les obres de Joaquim Pla, "Las Civilizaciones", i A. Michavilla, "La educación estética literaria". A més, va elaborar un "Suplement" de El Magisterio Gerundense sobre el "raid" a Buenos Aires, per tal que els mestres poguessin acomplir la R.O. que establia que a totes les escoles es fes una lliçó especial sobre l'esdeveniment. Tanmateix, la notícia més significativa, és la concessió a Miquel Santaló, per unanimitat, d'un Premi de 500 ₧ donat per la "Sociedad de Geografia de España", a la seva obra "Cosmos".
(333)

A l'Escola Normal de Mestresses es presentaren als exàmens d'ingrés 53 alumnes. Els aprovaren, i foren admesos, 38 alumnes. Aquest any hi havia 123 alumnes oficials i 61 de lliures. Acabaren els estudis 25 estudiants. Sobresortí, amb Matrícula d'Honor, M^a dels Desemperats Canós Fenollosa.

L'Escola, al llarg de l'any adquirí nou material didàctic, com un amperímetre d'alta precisió, una balança de densitats Collot, preparats microscòpics de bactèries, col·leccions de diapositives de ciències, etc. D'entre els llibres de nova adquisició podem assenyalar "Obras Completas" de Balmes, "Las ideas estéticas" de Menéndez Pelayo (9 vols.), "Obras completas" de R. Pérez de Ayala; ...El Centre no rebia massa revistes;

concretament, disposava de "Boletín del Ministerio de Instrucción Pública", "Gaceta de Madrid", "Revista de Pedagogía", "Revista de Escuelas Normales", "Boletín de la Institución Libre de Enseñanza", "Boletín y Memorias de la R.Sociedad de Hª Natural", "Ibèrica", "Blanco y Negro", "Puericultura" de l'Institut Reus, "Por la salud", i "Boletín de la Sociedad de Naciones".

Ja des de l'inici del curs hom va proposar un pla d'excursions i, també, de prestar atenció especial a l'educació física. Va acordar-se:

"..la conveniencia de organizar las excursiones escolares con el fin de conseguir una mayor relación entre las alumnas y el Profesorado, a la vez que una ampliación de cultura y atención a la educación física. Cree también la organización de deportes atendiéndolo así al interés mostrado por la Superioridad a que se conceda mayor importancia a la educación física. Se acuerda organizar una excursión por lo menos mensual...Se aprueba también la idea de crear una sociedad de deportes entre las alumnas."(334)

Estem assabentats de què aquest programa d'excursions va portar-se a terme. Van fer-se excursions a Banyoles, Besalú, Castellfollit de la Roca, ermita de Sta.Afra, platges de Lloret, Quart. A final de curs, les alumnes de 4rt. feren una estada de cinc dies a Barcelona "visitando bibliotecas, grupos escolares, escuelas de anormales y Centros de preparación profesional". La Diputació de Girona subvencionà aquesta visita amb 500 Pts.(335)

Carme Isern va ser nomenada, aquest curs, Auxiliar propietària de Pedagogia.

D'altra banda, a Madrid, tingué lloc una Assemblea de Normalistes. No ens consta que hi assistissin representant de les Normals gironines. Tanmateix, Gerunda en reproduí les conclusions.

El nou curs 1926-27 és també parc en notícies.

A l'Escola Normal de Mestres sembla que hi ingressa-

ren 41 alumnes. A l'examen d'ingrés aconseguiren Matrícula d'Honor, Caietà Delhom de Darnius, i Jaume Paradedà, de Sant Antoni de Calonge. Segons Gerunda, ambdós es veien obligats a estudiar per lliures a causa d'haver-se de guanyar la vida; per això, l'Escola Normal es dirigí a la Diputació sol·licitant per aquests alumnes unes beques que els permetessin d'estudiar com a alumnes oficials (336). Acabaren els estudis 17 nois.

D'entre el professorat sobresurt l'activitat de Cassià Costal. Ultra la seva participació en la commemoració del Centenari Pestalozzi, i en l'homenatge a J. Dalmau Carles (de què ja hem parlat), escriví una sèrie de sis interessants articles per El Magisterio Gerundense, sota el títol genèric de "Orientaciones modernas en la enseñanza" (337). En aquests articles Cassià Costal estudia l'aportació que cada un dels diversos pedagogs contemporanis esmentats fa a l'ensenyament: mètode de projectes, Claparède, Décroly, ..D'altra banda, el 8 de maig del 1927, donà una conferència a Figueres a la Cambra Agrícola de l'Empordà, sobre "La Escuela del Porvenir". En la conferència defensà una educació que tingués en compte tres àmbits: el genètic, el funcional i el social. Aquesta educació confluïa, segons Costal, en l'escola única o unificada (338). Per completar la referència, diguem que Cassià Costal, encara, recensionà l'obra de Francesc Font Baró, Guia oficial ilustrada de Caldas de Malavella.(339)

Miquel Santaló, al seu torn, publicà un interessant article, "Enseñanza de la Geografía" (340). Proposa i raona una mena de programa de geografia per a l'escola primària en funció de les edats dels alumnes, tot assenyalant quatre nivells: de 5-7 anys; de 7-9 anys; de 9-11, i de 11 a 13 ó 14 anys.

També aquest curs es publicà un llibre de lectura per a l'escola primària de Joan Gomis i Llambías, La Senda del Bien. Va ser elogiosament recensionada per Francesc de P. Mundi (341). D'aquesta obra, lògicament, en féu reiterada propaganda Gerunda. Cal dir que la festa de Sant Tomàs fou celebrada conjuntament per les Escoles Normals i l'Institut. Se celebrà, com

era costum, un acte cultural. En el curs de la celebració fou estrenada una obra teatral escrita ex professo per Gomis Llam-bías.(342)

A l'Escola Normal de Mestresses van matricular-s'hi, sembla, 53 noves alumnes. Les alumnes oficials que superaren l'examen d'ingrés foren 23, de 32 que van presentar-se. En tot cas, acabaren la carrera, 26 alumnes (de les quals, amb Matrícula d'Honor, Maria Planas, Joaquina Bassieras, i Lídia Suquet).

Havia estat adjudicada la plaça de professora de Labors a Elena Gozalo y Blanco; però li fou concedida l'excedència voluntària, i la seva plaça fou ocupada per Teresa Recas. També, l'ajudant de Música, Emília Cla, sol.licita excedència.

L'apertura de curs fou una celebració conjunta de les Escoles Normals i l'Institut de Segona Ensenyança. El 7 d'octubre se celebrà, tal i com estava manat, la "Fiesta del libro español". Sobre el tema del llibre, doncs, dissertaren, respectivament, Mn.Enric I.Jordà a la Normal de Mestres, i Adeli-na Cortina a la de Mestresses. Aquest curs, encara, Josep Mª de Mir i de Clapés, de la Bisbal, féu un donatiu de fulletons sobre el "Raid España-Argentina" a les alumnes de l'Escola Normal.

L'activitat acadèmica es desenvolupà sense gaires entrebancs. Com altres anys es feren una sèrie de visites d'estudi: a la zona volcànica de Canet d'Adri, a la central elèctrica de Flaçà, a la fàbrica "Electro-química Berenguer", a la fàbrica de Gas de Girona, a l'observatori i gabinet de Física de l'Institut; als principals monuments de Girona; a Lloret de Mar; i a Ginestar i Sta.Afra.

Amb les alumnes lliures es plantejaren alguns problemes, sobretot amb les pràctiques. Concretament, i a títol d'exemple:

"..la Profesora de Pedagogía pide a la Secretaria la documentación autorizada que presentan las alumnas libres de Prácticas de Enseñanza y en vista de

la contestación precisamente de la Sra.Secretaria, la Profesora pide que se revisen los expedientes de las alumnas libres del curso 1925-26 por haber llegado algún rumor de que a una de las alumnas aprobadas la maestra de la Escuela no le había firmado el certificado.

Visto que efectivamente en uno de los expedientes falta dicho certificado, se llama a la Oficial de Secretaría que manifiesta está segura que pidió el certificado y que le parece se lo entregaron. En vista de ello la Sra.Directora de acuerdo con el Claustro ordena que se busque dicho documento y caso de no encontrarlo que la Sra.Secretaria llame a la interesada para investigar si dicho certificado ha sido presentado por ella en Secretaría y caso afirmativo que se le pida un duplicado que pueda presentar hasta el día quince de Mayo."

A la sessió següent:

"..la Sra.Directora manifiesta que en cuanto al asunto de la Srta.Pla Dalmau se ha abierto el oportuno expediente para depurar hechos y que procurará resolverlo con la mayor urgencia posible."(343)

L'any acadèmic 1927-28 ofereix poca informació respecte a la Normal de Mestres. Ni tan sols sabem el número d'alumnes. Només posseïm la xifra, evidentment parcial, dels alumnes que finalitzaran els seus estudis el juny: 22 alumnes.

El professor Calixte Noguer morí el febrer del 1928. Com a Auxiliars provisionals s'incorporaren a la Normal, Francesc Monràs, per la secció de Lletres, i Francesc Moré, per la de Ciències.

L'activitat al Centre sembla que es desenvolupà amb normalitat però amb certa atonia. Continuà adquirint material didàctic divers, com una col.lecció de diapositives d'Història, o la "Geografia Universal" de Vidal de la Blache de l'editorial Montaner y Simón.

Per commemorar el centenari de la mort de Goya, el professor Joaquim Font i Fargas oferí una conferència als alumnes.

Respecte a l'Escola Normal de Mestresses, cal dir que les alumnes matriculades eren 177, de les quals 115 de matrícula oficial i 62 de matrícula lliure. Al juny acabaren els estudis 24 alumnes, i en el total del curs, 30.

Com a Ajudant provisional, secció de Lletres, s'incorporà a l'Escola, Joaquina Bassieras i Ripoll.

Disperses en el cos de les sessions claustrals trobem notícies d'adquisició de material didàctic i bibliogràfic, sempre amb gran pobresa de recursos. Així, s'adquiriren les "Guías geológicas de España" (publicades amb motiu del Congrès Internacional), "La enseñanza complementaria obrera" de Leonor Serrano, "Geografía Universal" de Vidal de la Blache, etc. La Direcció General de Primera Ensenyança concedí una màquina de cosir (Wertheim) amb destinació a l'escola pràctica graduada, i que restà a la Normal "hasta la creación de la Escuela Práctica."

Les alumnes de 4rt., com també ho feren pel seu compte els nois, realitzaren un viatge de fi d'estudis a Saragossa, Madrid, Toledo i El Escorial, comptant amb una ajuda de 4.000 ₧.(344)

El clima d'oposició a la Dictadura entre els estudiants, d'altra banda, anava en augment. Un reflex d'aquesta oposició creixent, el trobem a les actes del Claustre de la Normal de Mestresses (en canvi, i val la pena d'assenyalar-ho com a símptoma de l'atonía o de les pregones diferències que es vivien al si del professorat, no apareix al llibre d'actes de l'Escola de Mestres). El Rector de la Universitat de Barcelona havia pres mesures repressives:

"La Presidencia da lectura a un telegrama del Excmo. Sr.Rector de la Universidad de Barcelona que dice: 'Encarezco a V. y Profesores de Centro especial vigilancia para evitar actuaciones colectivas de protesta por escolares estando prevenido para adoptar medidas enérgicas y rápidas de evitación se altere disciplina comunicando en su caso sanciones reglamentarias aplicándolas con rigor tan pronto se iniciasen, sirviéndose acusarme recibo e informarme telégrafo

lo que ocurriese por ser decisión Superioridad proceder necesaria energía'. En vista de ello la Sra. Directora pide al Profesorado se sirva poner en su conocimiento el menor disturbio que observara relativo a este asunto para dar las órdenes oportunas". (345)

No sembla pas, amb tot, que a Girona es produís cap tipus de protesta estudiantil.

Durant aquest any tornava a parlar-se de la possible reforma de les Escoles Normals. La positura de la revista Gerunda davant el tema era més aviat conservadora. L'articulista creu que les Normals "no están del todo mal", i no creu que el pla d'estudis hagi de ser només de caire didàctic, perquè ha de ser equivalent al batxillerat. En canvi, es mostra partidari de suprimir les oposicions i substituir-les per l'any de pràctiques. (346)

El curs escolar 1928-29 ofereix unes notes de major interès, malgrat no conèixer les dades estadístiques d'alumnes de l'Escola de Mestres.

En la sessió claustral del 20 de setembre es fa "constar en Acta la satisfacció unànime con que el Claustro de la Escuela ha visto el éxito del compañero D.Manuel Xiberta Roqueta, premiado en el concurso nacional de libros de texto por sus obras de Artimética y Geometría." (347)

D'altra banda, en la celebració de la "Fiesta del libro español" dissertà Joaquim Font i Fargas. Altres acords claustrals interessants serien els de "acoger la propuesta de D.Tomás Sobrequés para que diera una conferencia sobre enseñanza de la música D.Enrique Ainaud", prestigiós violinista i professor de música, i "adquirir la Geología de los países catalanes, cajas y vitrinas para la clase de Física, y la Historia de España de Salcedo Ruiz." (348)

El professor de dibuix de l'Escola, i també de l'Institut, J.Pastor Baró exposà, durant els dies de Fires, les seves obres a Casa Pol, de la Plaça de l'Oli de Girona. Les obres

foren molt elogiades pel comentarista de Gerunda.(349)

Els alumnes de 1r. i de 2n. feren una excursió d'estudi, organitzada conjuntament pels professors Joaquim Font i Fargas i Miquel Santaló com a professors d'Història i Geografia, respectivament, a Serinyà -visita a les coves prehistòriques "Vora gran d'en Carreres" i "dels Encants"-, al llac de Banyoles i l'església romànica de Porqueres, i Banyoles -col.lecció Alsius, i fàbrica de xocolates Torras-. (350)

Els alumnes de les dues Escoles Normals celebraren, com era habitual la festa de Sant Tomàs. Potser val la pena de remarcar que durant els actes fou estrenada una sardana, escrita per l'alumne Deban, intitolada "Nines", i interpretada per l'orquestra "Art Gironí", i dedicada a Angeles Rodríguez, normalista i filla del governador civil de la província.(351)

Cal dir, encara, que els alumnes de 4rt. organitzaren un viatge de fi de carrera, a Madrid i Toledo.

Al llarg del curs sortí a la venda l'obra Geografia Universal de l'Institut Gallach, en la redacció de la qual hi participà activament el professor Miquel Santaló.(352)

Es plantejaren, altrament, alguns problemes de disciplina. En realitat no és pas excepcional trobar referències d'actes d'indisciplina o de poc aprofitament en els estudis. Però aquest curs les notes d'aquest caràcter abunden més que no en altres anys.

Ja el gener del 1929 consta en acta que l'aprofitament de tres alumnes no és satisfactori. Més avançat el curs, a la sessió claustral del 26 d'abril llegim:

"Hablóse en primer término de la conducta de los alumnos acordando llamar a algunos para el mejor conocimiento de supuestos hechos reprobables fuera del Centro y con daño del aprovechamiento intelectual y moral."

I el 13 de maig:

"..se acordó dar cuenta a los sres.Padres de los alumnos cuya conducta irregular había sido reprendida por el Claustro."(353)

En relació a la Normal de Mestresses constatem, en primer lloc, que s'examinaren d'ingrés 66 aspirants, i l'aprovaren 50. Les alumnes matriculades en total ascendí a 212, de les quals 115 eren alumnes oficials i 97 lliures. Acabaren els estudis 19 alumnes.

Aquest curs cessà la professora Auxiliar Carme Isern Galceran, perquè fou nomenada Inspectora de Barcelona (354). També deixà Girona, la professora especial de Música, Elisa Uriz Pi, per trasllat a Tarragona. Com a suplents interines s'integraren Beatriu Cortina Bejanas, secció de Pedagogia; i Isabel Dalmau Sendra, música. D'altra banda, com a Ajudants, secció Lletres i Ciències -respectivament- consten Joaquina Bassieras Ripoll, i Remei Condom Vidal.

El Claustre de l'Escola de Mestresses decideix d'endegar la catalogació dels llibres de la Biblioteca del Centre "por reunir ya más de 2.000 volúmenes". El propòsit era de posar "al frente de la misma alguna señorita o Ayudante", però el problema -com sempre- era pressupostari.(355)

També se sent com a urgent -donat que calien ràpides reparacions- la necessitat de comptar amb un edifici nou per a l'Escola Normal amb graduada annexa. En aquest sentit es feren gestions prop del governador civil i davant la Diputació i l'Ajuntament.

Com altres anys, les alumnes del darrer curs feren el viatge de fi de carrera, visitant Barcelona i Tarragona.

Assenyalem, per últim, que la Dictadura era cada cop més impopular i que es multiplicaven les escomeses crítiques. Les dificultats de Primo de Rivera eren evidents. Per això mateix, augmenten les campanyes d'adhesió incondicional. Prou sabem com aquestes campanyes se servien dels ressorts del poder i així podien pressionar sobre institucions i persones més o menys directament depenents de la Hisenda Pública. Un model d'aquest tipus de campanya ens l'ofereix el Llibre d'Actes de l'Escola de Mestresses:

"A continuación se da cuenta también de una carta recibida solicitando la adhesión del Profesorado al Jefe del Gobierno. Se acuerda conste en acta esta adhesión y se remita según se solicita. Así mismo da cuenta de una circular de Dª Maraniela Segura en representación de la Asociación de Mujeres españolas solicitando firmas para expresar su adhesión al Exmo.S.D.Miguel Primo de Rivera, jefe de Gobierno. Se acuerda contestar que el Profesorado envió ya su adhesión directament."(356)

Cal dir que a l'esmentada sessió hi assistiren A.Cortina, com a Directora, Dolors Vidal, com a Secretària, i les professors M.Doral, T.Recas, D.Pastor, i M.Clutaró. L'acta, amb tot, està signada per les esmentades professors amb excepció de M.Doral. També la signaren E.Noguer, i C.Sagarra. Advertim, a més, que als llibres d'Actes de l'Escola de Mestres no hi ha ni la més petita referència a un acte similar d'adhesió.

NOTES CAPITOL III

- (1).- I. Molas, ob. cit., vol. I, pàgs.144-145 i passim.
Sobre aquest període, pel que respecta a Girona, no hi ha cap obra específica, o almenys no la coneixem. Podem veure, J. Pla Cargol, Gerona en el primer tercio del siglo XX, Girona, Ed. Dalmau Carles Pla, 1956; i l'article de M^a del Carme Grau i Oliveras, "L'adveniment de la Dictadura de Primo de Rivera a Girona", comunicació a "Jornades d'estudis d'Història i Cultura Carles Rahola", Girona, 1981 (mecnografiada).
- (2).- Diario de Gerona, 19 de juliol, 1923, "Les llavors de l'anarquia".
- (3).- I. Molas, ob. cit., vol. I, pàgs.145-147.
Vegeu també F. Cambó, Memòries (1876-1936), Barcelona, Ed. Alpha, 1981, pàgs.375-378.
- (4).- Diario de Gerona, 27 de juliol, 1924.
- (5).- Ibidem.
Cfr., també, El Autonomista, 1 d'agost, 1924: "Por el general civil don Arturo Carsi, han sido clausurados definitivamente la "Casa de Familia" y "Biblioteca Popular", situadas en la calle de San Francisco de esta ciudad".
- (6).- Diario de Gerona, 24 de desembre, 1924, "Ecos Polítics".
- (7).- Diario de Gerona, 27 de juliol, 1924, "Ecos Polítics". Cfr. també El Autonomista, 23 de juliol: "Luego, hablando del incidente ocurrido en la iglesia del Carmen de esta ciudad, del que tanto se viene hablando estos días, ha dicho ... que el asunto tiene dos partes: La primera, ..., es la que hace referencia a haber sido expulsadas de la iglesia, en forma algo violenta, dos señoras porque, ..., llevaban los vestidos escotados, ... Aparte que el Gobernador dice que no vió exageraciones en los trajes de aquellas señoras, confesándose el sacerdote culpable de haberse excedido en presencia de las mismas, ..., y por esto ha puesto una sanción al señor cura de referencia.
La segunda parte es la que hace referencia a malos tratos, e intervenciones del clero, "que yo ignora-

ba, puesto que a mí no me denunció el hecho el ofendido. En virtud de ello he mandado instruir expediente, del qual está encargado el señor Camacho, Secretario del Gobierno Civil, y sentiría que del mismo resultara culpable el Comisario de Vigilancia señor Ripoll, por haberse excedido en calidad de padre y esposo de las señoras ofendidas, dejándose llevar de sus sentimientos familiares, perdiendo, como se dice, la ecuanimidad del funcionario público, porque entones será inexorable, procediendo con toda energía" ...".

Sobre aquest afer, i sobre la postura de la Dictadura davant l'Església catalana més en general, vegeu R. Muntanyola, Vidal i Barraquer, el cardenal de la Paz, trad. i adap. Victor M. Arbeola, Barcelona, Ed. Laia, 1974, pàgs.124-125.

Mn. Joan Fuster durant l'època de la guerra civil exercí d'oficial a la presó de Girona, i en finalitzar la guerra fou jutjat per un Tribunal Militar i condemnat a mort, i indultat a petició del bisbe Cartaà, cfr. J. Clara, "El bisbe Cartaà i la repressió del 1939", a Revista de Girona, n.85 (1978), pàgs.357-362.

- (8).- El Norte, 6 d'agost, 1924, "Despedida al Sr. Carsi".
- (9).- Diario de Gerona, 3 de gener, 1925, "El traslado del Sr. Obispo". Tanmateix, segons J. Massot i Muntaner, Església i societat a la Mallorca del segle XX, Barcelona, Ed. Curial, pàg.317, "tampoc no consta que protegís especialment la cultura del país".
- (10).- Diario de Gerona, 8 d'agost, 1924, "Desmintiendo".
- (11).- Diario de Gerona, 28 de març, 1924. Cfr. R. Muntanyola, ob. cit., pàgs.118-120.
- (12).- Diario de Gerona, 3 d'abril, 1924, "Ecos Políticos".
- (13).- Diario de Gerona, 11 de maig, 1924, "Remitit. En defensa pròpia". És una contesta a un comunicat signat per F. Casadevall i J. Font com a President i Secretari, respectivament, de la Junta de Govern dels esmentats Establiments de Beneficiència, on es tergiversa la raó de l'acomiadament fent creure que era causa d'alguna irregularitat administrativa.
- (14).- Diario de Gerona, 17 de maig, 1924. El periòdic manifesta, a més, la seva solidaritat i companyonia a El Gironés.
- (15).- Diario de Gerona, 5 de febrer, 1924.
- (16).- Diario de Gerona, 5 d'agost, 1924.
- (17).- Diario de Gerona, 27 de juliol, 1924, "La suspensión del diario".

- (18).- En efecte, Diario de Gerona, insinua que El Norte, després d'haver-se distanciat del governador, amb el nou Ajuntament del mes d'abril ha retornat a l'elogi sistemàtic. També deixa entreveure que pels cafès corrien "sabrosos comentarios" que no pot recollir a causa de la censura (2 i 3 d'abril). El mes d'octubre comentarà àmpliament la polèmica sorgida a propòsit de la urbanització de l'eixample de la Mercè entre l'Ajuntament i el Sr. Ensesa (vegeu, 14 d'octubre, "Cuestiones locales: el convenio entre el Ayuntamiento y el Sr. Ensesa").
- (19).- Diario de Gerona, 7 d'agost, 1924, "Ecos políticos".
- (20).- Diario de Gerona, 30 de gener, 1924, i 30 d'abril, 1924.
- (21).- Diario de Gerona, 26 de març, 1924, "Homenaje a la lengua catalana"; 10 d'abril, "Lletra de gratitud". També El Autonomista es fa ressò del missatge dels escriptors castellans i de la contesta agràida dels catalans, 4 d'abril, "Solidaridad intelectual": "Ese mensaje viene a ser la primera piedra de una perfecta Solidaridad de la Inteligencia, entre castellanos y catalanes. Se trata de algo espiritual, y el Espíritu es precisamente lo único que no reconoce fronteras".
- (22).- Diario de Gerona, 1 de maig, i 11 de gener, 1924, respectivament.
- (23).- Per exemple, "Els telèfons de la Mancomunitat", 31 de gener, 1924; "La Mancomunidad de Cataluña y la Agricultura", per Juan de la Garrotxa, 17 de juliol, 1924, reproduït de El Eco de Gerona; "El contingente de la nueva Mancomunidad", 10 d'agost, 1924, on hom contrasta la política del Directori amb els "tiempos de la Mancomunidad popular"; ...
- (24).- Diario de Gerona, 14 de febrer, 1924, "Els que volen treballar de franc"; 22 de febrer, "El vot corporatiu".
- (25).- Diario de Gerona, 16 de març, 1924, "Política vella". Sobre aquest mateix tema reproduïx de El Gironés l'article "Sereu inamovibles!", 15 de maig, 1924.
- (26).- Diario de Gerona, 29 d'abril, 1924, "Abominació massa simplista"; 8 d'abril, "S'ha de desterrar la política?"; 27 d'abril, 1924, "La Unión Patriótica".
- (27).- Diario de Gerona, 10 de gener, 1925.
- (28).- Diario de Gerona, 1 d'agost, 1924, "La concepción cristiana de la Autoridad", contra la tirania i l'estatisme. "L'allau de les esquerres", 1 de maig, 1924, és

un moment crític "per a les dretes, és a dir, per als catòlics", a causa de l'ascensió de Mussolini, que era conceputat d'esquerres.

15 de maig, 1924, "Per l'esdevenidor de la ciutadania", a favor de les eleccions democràtiques i contra el feixisme italià; 10 d'agost, 1924, "La decadencia del fascismo".

- (29).- Diario de Gerona, 27 de setembre, 1924, "Comentarios. No es lo mismo administrar que gobernar", per A. P.; 5 d'octubre, "La libertad de prensa"; ...
- (30).- Cfr. Diario de Gerona, 13 de setembre, 1924, "13 de setiembre", a propòsit del primer aniversari del cop d'estat.
- (31).- Diario de Gerona, 17 de maig, 1924, "Reflexions de l'home".
- (32).- Diario de Gerona, 19 de febrer, 1924, "La triste missió de Lenin", per A. Z.; 5 de novembre, 1924, "L'amenaça del comunisme", per Jaume Raventós; 2 de desembre, 1924, "El perill comunista", a propòsit d'un manifest del Partit comunista espanyol; ...
I, per exemple, 29 de febrer, "Teorética Social. Cristianismo y socialismo", no és possible un socialisme cristià; 8 d'agost, 1924, "El ideal cristiano en el campo social"; ...
- (33).- Per exemple, Diari de Girona, 2 de gener, 1935.
Potser ens pot il·lustrar sobre aquesta qüestió l'opinió que Claudi Ametlla, Memòries Polítiques, vol.II, Barcelona, 1979, pàgs.119-120, tenia de Darius Rahola, propietari del periòdic esmentat: "Federal, demòcrata i republicà, massa vegades oblidava aquestes professions de fe, que ell tenia per excelses, i entrava en tractes amb adversaris i cacics; un pecat que tothom li perdonava en atenció al drama que se li presentava cada fi de mes per fer rodar la impremta i per engegar el diari cada dia."
- (34).- El Autonomista, 3, 4, i 5 de gener, 1924.
- (35).- El Autonomista, 7 de febrer, 1924, art. esmentat de M. Santaló; i 15 de març, 1924, "La Unión de las regiones", per E. Martínez Ferrando.
- (36).- El Autonomista, 20 de març, "Crónica"; i 22 de març, "De caras al porvenir", per T.
- (37).- Cfr. El Autonomista, 10 de juliol, 1924, "Los nuevos presupuestos".
- (38).- El Autonomista, 23 de juliol, 1924.
- (39).- El Autonomista, 28 de juliol, 1924, "La crisis municipal".

- (40).- El Autonomista, 1 d'agost, "Crónica".
- (41).- Cfr. El Autonomista, 4 d'agost, "Crónica".
- (42).- Cfr. El Autonomista, 25 d'agost, "Crónica".
- (43).- El Autonomista, 2 de setembre, 1924, "Unas palabras del gobernador Sr. de Urquía"; i 3 de setembre, "Crónica".
- (44).- El Autonomista, 19 de setembre, 1924, "El banquete del Sr. de Urquía".
- (45).- El Autonomista, 20 i 23 de setembre; 20 de setembre; 27 de setembre; 23 de setembre; 30 de setembre; 25 de setembre; 19 i 20 de gener, 1925; 5 de febrer, 1925, respectivament.
- (46).- El Autonomista, 19 de gener, 1925, "Crónica".
Cfr., també, Diario de Gerona, 20 de gener, 1925, "Ecos Políticos".
- (47).- El Autonomista, 19 de gener, 1925; i 20 de gener, 1925, "Una Carta", per Juan de Urquía.
- (48).- El Autonomista, 5 de febrer, 1925, "Crónica".
Les sancions a què fa referència la nota oficiosa són les multes de 500'-ptes. imposades a Agustí Riera, J. Mª Riera, Joaquima de Camps, i Rafael Masó; cfr. Diario de Gerona, 6 de febrer del 1925.
- (49).- El Autonomista, 29 de setembre, 1924, "El Ayuntamiento y la Ciudad. El ensanche de la zona de la Merced".
- (50).- Cfr. El Autonomista, 2 d'octubre, 1924, "Crónica".
- (51).- El Autonomista, 17 de novembre, 3, 4, 6, i 17 de desembre, 1924.
- (52).- El Autonomista, 17 d'octubre, i 3 de novembre, 1924.
- (53).- El Autonomista, 3 d'octubre, 1924, "La Montaña marroquí", per Gonzalo de Reparaz, censurat; 18 d'octubre, "Campaña de Marruecos", censurat; ...
- (54).- El Autonomista, 14 de novembre, 1924, "El voto corporativo", per E. Gómez de Barquero.
- (55).- El Autonomista, 2 de febrer, 1925; i 12 de febrer, 1925, "En el Centro Republicano. El acto de ayer", per R. C.
- (56).- El Autonomista, 20 de març, 1925.
- (57).- Diario de Gerona, 24 de març, i 12 de maig, 1925.

- (58).- El Norte, 23 de març, 1925, "El nuevo Ayuntamiento de esta ciudad. Nota oficiosa del gobierno civil".
- (59).- Cfr. El Autonomista, 21 de març, 1925, "Crónica".
- (60).- El Autonomista, 1 d'abril, 1925, "La Reforma de la Ciudad".
- (61).- Ibidem.
- (62).- Diario de Gerona, 29 de març, 1925, "El programa de reformas del nou Ajuntament".
- (63).- El Autonomista, 25 d'agost, 1924; i 29 de gener, 1925, "La Inspección del ^Institut d'Estudis Catalans^".
- (64).- El Norte, 14 d'abril, 1925, "Diputación Provincial. Acuerdo antimancmunista".
- (65).- Cfr. El Autonomista, 16 d'abril, 1925, "Una carta del Sr. de Urquía".
- (66).- El Autonomista, 27 d'abril, 1925, "La dimisión del Sr. Llosas". Així, talment com havia passat a Barcelona, el President de la Diputació restà sorprés per la dissolució de la Mancomunitat. Pere Llosas i Rafael Martí dimitiren; i fou elegit nou President Onofre Pont, i vice-president Jaume Bartrina; cfr. El Norte, 2 de maig, 1925, "Del Gobierno Civil".
- (67).- Cfr. El Autonomista, 14 d'agost, 1925, "Crónica".
- (68).- El Norte, 13 d'octubre, 1924, "Nuestras mejoras".
- (69).- El Norte, 15 de juliol, 1924, "Fiesta patriótica en Vich".
- (70).- El Norte, 20 de gener, 1924.
Cfr. també, Diario de Gerona, 22 de gener, que comenta irònicament aquesta contradicció. Hem d'assenyalar que aquesta nota era signada pel Vice-president i el Secretari de la Junta Provincial, perquè el President, J. Vilahur, era precisament un dels designats diputat provincial.
- (71).- Cfr. El Norte, 11 de gener, 1924, "A vuela pluma. Las Dictaduras", per Claudio; i 23 de gener, "A vuela pluma. Hecho significativo", per Claudio.
- (72).- El Norte, 5 i 10 d'abril, 1924, articles de "Claro Abanades", "Mussolini no quiere ser dictador", i "Triunfo del fascismo". I 15 de juliol, "La masonería ataca a Mussolini".
- (73).- El Norte, 29 de novembre, 1924, "La obra de difamación de la masonería. Contra España"; i 18 de desembre,

"La campaña de los grandes difamadores".

- (74).- El Norte, 13 de setembre, 1924, "El ocaso de los políticos", per Fernando; 13 de gener, 1924, "Ya no hay inmunidad", per Claudio; i 31 de juliol, 1924, "Censura y censores", per Juan de Alfarache.
- (75).- Cfr. El Norte, 27 de gener, 1924, "Hoja dominical", per Adriano.
- (76).- El Norte, 4 d'agost, 1924, "El mal del separatismo", per Fernando; 29 de gener, 1924, "De separatista a comunista. Las andanzas del Sr. Macià".
- (77).- El Norte, 2 de març, 1924, "La Mancomunidad", per Claudio.
- (78).- El Norte, 31 de desembre, 1924, "Los verdaderos enemigos de Cataluña, de su lengua y de su bandera", per J. Mª Thió y Rodés.
- (79).- El Norte, 22 d'abril, 1924, "Unión Patriótica", per Claudio. 3 de juny, 1924, "Reunión Magna. Constitución de la U.P. en esta provincia": "El pasado lunes, convocados por el Excmo. Sr. Gobernador Civil General Arturo Carsi, se reunieron en su despacho gran número de personas, diputados provinciales, ex diputados, concejales de esta ciudad y particulares ...".
- (80).- El Norte, 29 de novembre, 1924, "A la opinión pública".
- (81).- Diario de Gerona, 25 de novembre, 1924.
- (82).- El Norte, 26 de maig, 1924, "El acto de Breda. Se inicia la campaña de Unión Patriótica"; i 10, 13, 25, i 30 de juny; 1, 14, 16, i 19 de juliol, 1924, respectivament.
- (83).- El Norte, 30 de juny, i 1 de juliol, 1924.
- (84).- Cfr. El Norte, 17 de gener, 1924, "La Nueva Diputación".
- (85).- Diario de Gerona, 26 d'octubre, 1924, "Ecos Políticos".
- (86).- Cfr. El Norte, 18 de novembre, 1924, "El conflicto Municipal. Una hipocresía de empresa"; i 1 de desembre, "Del Ayuntamiento: de error en error".
- (87).- Vegeu, per exemple, El Norte, 6 de desembre, 1924, "La Asociación de Periodistas"; 17 de desembre, "La Asociación de Periodistas, el Sr. Gobernador Civil y el Ayuntamiento de Gerona". Cfr., també, Diario de Gerona, 18 de desembre, "El pleito de la Prensa con

- el Ayuntamiento".
- (88).- Cfr. El Norte, 22 i 23 de desembre, 1924, per exemple.
- (89).- Reprodueix les declaracions de Vázquez de Mella a ABC; cfr. El Norte, 8, 9, 10, 12, i 14 de gener, 1925.
- (90).- El Norte, 29 de gener, 1925.
- (91).- El Norte, 2 de gener, 1925, "Crónica".
- (92).- Cfr. El Norte, 27 de febrer, 1925.
- (93).- Diario de Gerona, 12 d'abril, 1925, "Ecos Políticos".
- (94).- El Norte, 14 d'abril, 1925, "Del Gobierno Civil. Nota oficiosa del Sr. Gobernador".
- (95).- Cfr. Diario de Gerona, 19 d'abril, 1925.
També, Diari de Girona, 15 d'abril i 19 d'abril, 1930; i 15 de febrer, 1934. I L'Autonomista, 3 de febrer, 1934.
Sobre Mn. Bartomeu Barceló, vegeu J. Massot i Muntaner, Església i societat a Mallorca ..., pàg.56, n.2. I Camil Geis, "Los que encontré en el camino: Mn. Bartolomé Barceló", a Revista de Gerona, n.63 (1973), pàgs. 45-49.
- (96).- El Norte, 29 de maig, 1925, "Del Gobierno Civil".
- (97).- El Norte, 30 de juny, 1925, "A nuestros suscriptores". La segona causa era "la crisis del patriotismo que envuelve a la actual generación". En definitiva, "suspendemos el diario, porque nos falta el apoyo moral y material y no podemos llevar más lejos el sacrificio personal y económico que venimos haciendo". És un bon índex de la poca acollida que Girona havia donat a la Dictadura. El Norte s'ha d'acontentar amb esdevenir setmanal.
- (98).- Cfr. B.O.G.E., any 1924.
- (99).- Diario de Gerona, 3 de gener, 1925, "El traslado del Sr. Obispo".
- (100).- El Norte, 28 d'agost, 1925.
- (101).- El Autonomista, 19 d'agost, 1925.
- (102).- El Autonomista; 3 de novembre, 1925, "Crónica".
- (103).- El Magisterio Gerundense, núm. extraordinari, 21 de febrer, 1924.
- (104).- El Magisterio Gerundense, n.739, 20 de setembre, 1923, "Crónica General".

- (105).- El Magisterio Gerundense, n.745, 1 de novembre, 1923. Vegeu també BOPG, n.127, 23 d'octubre. L'esmentada Circular continuava: "2º A partir de esta época, los Maestros hablarán siempre en castellano a los niños. 3º En la Escuela no se permitirán otros libros de texto, escritos en lengua catalana, que el catecismo de la Doctrina Cristiana ...". Cal dir que ja en una Circular anterior, (cfr. BOPG, 11 d'octubre, 1923) signada per J. Montserrat Torrent, sobre la celebració a les escoles de la "Fiesta de la Raza", s'establia: "... lengua (castellana), que todos los Maestros deben enseñar intensa y pedagógicamente ...; de suerte que al tercer año de estudios, esten ya suficientemente preparados para recibir por medio de ella como vehículo las diversas enseñanzas ...".
- (106).- BOPG, n.108, 25 d'octubre, 1923, signada per A. Carsi i la Junta Provincial de Primera Ensenyança. Arturo Carsi feia encara quinze dies que havia pres possessió del govern de la província, substituïnt al coronel Pascual Gracia Perruca. I BOPG, n.141, 24 de novembre, 1923. Cfr., també, El Magisterio Gerundense, núms. 747-751, "La Primera Enseñanza obligatoria", per F. Canós; i núms.749-750, "Circular".
- (107).- El Autonomista, 26 de gener, 1924, "Denuncias -I-".
- (108).- El Autonomista, 29 de gener, 1924, "Denuncias -III-".
- (109).- El Autonomista, 30 de gener, 1924, "Deunucias. IV".
- (110).- El Autonomista, 18 de febrer, 1924, "De Enseñanza", J. Gallostra.
- (111).- Diario de Gerona, 28 de març, 1924.
- (112).- El Magisterio Gerundense, n.774, 22 de maig, 1924, "Insistiendo. Para el Sr. General Gobernador", S. Santaló.
- (113).- Cfr. El Autonomista, 29 de gener, 1924, "Denuncias -III-"; i El Magisterio Gerundense, n.774, art. esmentat de S. Santaló.
- (114).- El Norte, 22 de gener; 8 de febrer, i 16 de juliol, 1924, respectivament.
- (115).- El Norte, 17 de gener, 1924, "A vuela pluma", Claudio.
- (116).- El Norte, 30 de gener, 1925.
- (117).- El Norte, 25 d'abril, 1924, "Madrid. Dar la batalla a la Institución Libre de Enseñanza", Thaderin; 6 de març, 1924, "La libertad de la cátedra", per Fernando;

- 1 de febrer, 1924, "Ya era hora", per Peñaflor.
- (118).- El Norte, 6 de febrer, 1924, "El triunfo de Siurot", per Luís León; i 22 de maig, 1924, informe de la Delegació Provincial de la Confederació, signada per Antonio Gelabert Masó; i 28 de febrer, 1925, "De la Asamblea del Magisterio".
- (119).- El Norte, 6 de març, 1924, "Pedagogia: un problema grave", per Joaquin Tableda.
- (120).- El Norte, 10 d'abril, 1925, "Una hora (sic, per obra) cumbre: El "Cuore" de Edmundo d'Amicis", per Zaid. I dies 20 de març, 1925, "Morisca", i 13 de març, 1926, "El niño y los hombres", ambdós de Guillem Díaz Plaja.
- (121).- El Norte, 17 de juliol, 1924, "Impresiones del día. Reforma de la enseñanza", per Claro Abanades.
- (122).- Diario de Gerona, 28 de febrer, 1924, "La manca de escoles" (sic); 30 de setembre, 1924, "Déficit de maestros"; ...
Diario de Gerona, 13 de juliol, 1924, reproduïx l'article "Desilusión" publicat a El Magisterio Gerundense.
- (123).- Diario de Gerona, 11 de juliol, "Las Colonias Escolares"; 13 de juliol, "Más sobre las Colonias Escolares", recollint crítiques de El Gironés i El Autonomista.
- (124).- Diario de Gerona, 10 de maig, 1925, "El monopolio de la enseñanza".
- (125).- Diario de Gerona, 28 de febrer, 1924, "De Enseñanza"; i 4 de març, "Primer Congreso Nacional de Educación Católica", reproduït del B.O.E.G.
- (126).- Diario de Gerona, 5 de febrer, 1924, "El sacerdote maestro".
- (127).- Article de Rufino Carpena, "No puede ser", reproduït també per El Autonomista, 23 de maig, 1925.
- (128).- El Autonomista, 7 de gener; 8 de febrer; 7 d'abril, 1924; i 20 de juliol, 1925, respectivament.
- (129).- El Autonomista, 5 d'abril, 1924.
- (130).- El Autonomista, 6 d'octubre, 1924, "Apertura de curso"; i 12 de novembre, 1924, "La reforma de la enseñanza", ambdós de Luís de Zulueta; ...
- (131).- El Autonomista, 4 d'abril, 1924.
- (132).- El Autonomista, 23 d'abril, 1924.
- (133).- El Autonomista, 29 de setembre, 1924; reproduït per

El Magisterio Gerundense, n.789, 2 d'octubre, 1924.

- (134).- El Autonomista, 21 de gener, 1925.
- (135).- El Autonomista, 4 de febrer, 1924, "Los libros de texto"; 17 de febrer, 1925, "El edificio escolar", per Guillem Forteza, conferència pronunciada al Museu Pedagògic de Palma de Mallorca; 2 de juliol, 1924, "El Deporte y el Estudio", per José Enseñat, on és esmentada l'evolució dels interessos de Claparède; 29 d'agost, 1925, "La danza y la Escuela", per Salvador Ferrer.
- (136).- El Autonomista, 29 d'agost, 1925.
- (137).- El Autonomista, 25 de gener, 1925, "La canción de la Maestra", per Gabriel Mistral.
- (138).- El Autonomista, 22 d'agost, 1924.
- (139).- Per exemple, El Autonomista, 18 de novembre, 1924, "De Madrid estant. Com va nèixer la Institució Lliure d'Ensenyança", per Rafael Marquina.
- (140).- El Autonomista, 19 i 25 de febrer, i 21 de març, 1924, respectivament.
- (141).- Cfr. Diario de Gerona, 26 de febrer, 1924, "El Pla de la Segona Ensenyança".
- (142).- Diario de Gerona, 7 de març, 1924, "la reforma de la segunda enseñanza".
- (143).- Cfr. El Autonomista, 6 de maig, 1924, "La reforma de la 2ª Enseñanza", per Josep Estalella.
- (144).- Cfr. El Norte, 20 de febrer, 1925, "Documento interesante"; i El Magisterio Gerundense, n.180, 26 de febrer, 1925.
- (145).- Cfr. Gerunda, n.128, 30 de novembre, 1923, "Notas de la Inspección".
- (146).- Diario de Gerona, 26 de febrer, 1924; i 27 de febrer, 1925, "Ecos políticos".
- (147).- Diario de Gerona, 3 de febrer, 1924; i El Magisterio Gerundense, n.758, 31 de gener, 1924.
- (148).- Diario de Gerona, 17 de març, 1924.
- (149).- El Magisterio Gerundense, n.796, 20 de novembre, 1924, "Samuel Roca i Rodó". Al número següent, del 27 de novembre, Samuel Roca agraiïa les ajudes econòmiques rebudes dels companys de magisteri i que li permeten sufragar les despeses originades per l'expedient

("aparte los gastos de correspondencia, viajes, etcétera, solamente el abogado ha percibido en concepto de honorario 500 pesetas").

- (150).- El Magisterio Gerundense, n.797, 27 de noviembre, 1924, "¿Otro expediente gubernativo?". " ... La sesión tuvo dos partes una privada o secreta y otra pública. Para la primera se cerraron las puertas y ventanas a fin de que no pudiera trascender al público ... A la segunda parte ya pudimos asistir y tomar notas ... Renunciamos a relatar cuanto allí vimos y oímos. Un espectáculo bochornoso, indigno de un pueblo culto; por un momento creímos no estar en España sino en una Kábila rifeña. Alrededor de la mesa los señores que constituyen la Junta local ... Frente a ellos sentado en una silla un anciano sexagenario de rostro bondadoso puesta en tierra la mirada sufriendo pacientemente insultos y dicterios y acusaciones de ineptitud, negligencia, abandono, etc., etc."
- (151).- El Magisterio Gerundense, n.800, 18 de diciembre, 1925, "En Santa Coloma", per Lluís Moreno Torres.
- (152).- Diario de Gerona, 27 de gener, 1924; i El Magisterio Gerundense, n.762, 28 de febrer, 1924.
- (153).- Diario de Gerona, 28 de març, 1924.
- (154).- El Magisterio Gerundense, n.821, 14 de maig, 1925.
- (155).- El Norte, 7 d'abril, 1924, "A vuela pluma. Medida acertada", per Claudio.
- (156).- El Magisterio Gerundense, n.773, 15 de maig, 1924; n.816, 9 d'abril, 1925; i 826, 18 de juny, 1925, "Fiesta Patriótica", respectivament.
- (157).- El Magisterio Gerundense, n.802, 1 de gener, 1925; i n.803, 8 de gener, 1925, "! Viva España ! ! Viva el Rey !", per Francesc Canós.
- (158).- El Norte, 10 de juliol, 1924, "La educación física en las escuelas"; 17 de juliol, 1924, "Sobre educación física. un Decreto del Directorio Militar".
- (159).- El Magisterio Gerundense, n.775, 29 de maig, 1924, Conforme a la concepció militarista pròpia de la Dictadura, hom donava molta importància a l'esport i a l'excursionisme. Per avalar la seva proposta El Norte de Gerona reproduí de El Bisbalenc, l'article "El nostre jovent i l'Excursionisme", de J.Mª Batista i Roca. D'altra banda, sovintegen les notícies sobre "Los Exploradores de España". A Girona havia estat creada una secció local, que era acabdillada per Enrique Millán, i tenia un caire netament para-militar i espanyolista.

Alguns "católicos catalanistas", pel que sembla, acusaven Millán de tenir relació amb els "rotaris"; tanmateix, tot aprofitant l'estada a Girona, a l'Ateneu, per donar una conferència "más o menos izquierdista", Joan Estelrich, El Norte de Gerona, acusa d'inconseqüents els esmentats catalanistes, perquè també Estelrich és "rotari" ("Reciprocidad y comprensión", 17 d'octubre, 1928).

- (160).- Cfr. J. Culubret, ob. cit., pàgs.34-36.
- (161).- El Magisterio Gerundense, n.831, 30 de juliol, 1925, "El Cursillo de Santa Coloma"; i n.829, 9 de juliol, 1925, "Conversa en Torroella de Montgrí", per Lluís Moreno.
- (162).- Cfr. Diario de Gerona, 19 de febrer, 1924. També El Norte, 20 de febrer.
- (163).- El Autonomista, 7 de març, 1924.
- (164).- El Magisterio Gerundense, n.775, 29 de maig, 1924, "Conferencia reglamentaria en Figueras", per Remei Bosch. La crònica continua als n.776 i 777.
- (165).- Diario de Gerona, 3 de setembre, 1924.
- (166).- El Autonomista, 2 d'octubre, 1924, "Crònica".
- (167).- El Magisterio Gerundense, n.797, 27 de novembre, 1924, "El idioma español en Gerona", article reproduït de La Escuela Moderna.
- (168).- El Autonomista, 30 de gener, 1925.
- (169).- El Magisterio Gerundense, n.806, 29 de gener, 1925, "Discurso del Jefe del Directorio Militar".
- (170).- Diario de Gerona, 27 de gener, 1925, "Ecos políticos".
- (171).- Cfr. El Norte, i El Autonomista, "Contestando una carta", reproduïda també a El Magisterio Gerundense, n. 808, 12 de febrer, 1925.
- (172).- Diario de Gerona, 13 de maig, 1925.
- (173).- Vegeu El Autonomista, 20 de maig, "Crònica de la Bisbal"; i El Norte, 15 de maig, i següents, "Huesped ilustre".
- (174).- El Magisterio Gerundense, "El Sr. Aguilera y Ossorio en Gerona", I, n.822, 21 de maig; i II, 823, 28 de maig. I n.823, 28 de maig, "Testimonio de afecto", per S. Santaló.
- (175).- El Magisterio Gerundense, n.824, 4 de juny, 1925,

"Circular altamente satisfactoria".

- (176).- El Magisterio Gerundense, núms.830, 16 de juliol; i 831, 30 de juliol, crònica signada per Eliseu Carbó. Potser val la pena recordar que Lluís Moreno militava al Partit Republicà Radical d'Alexandro Lerroux.
- (177).- El Autonomista, 4 de setembre, 1924, "Escuelas y maestros", per S. Santaló.
- (178).- El Autonomista, 9 de setembre, "Escuelas y maestros", per S. Santaló.
- (179).- Cfr. J. Culubret, op. cit., pàg.33, i pàg.34.
- (180).- Diario de Gerona, 6 de juliol, 1924.
- (181).- Cfr. J. Culubret, op. cit., pàg.36.
- (182).- El Autonomista, 7 de gener, 1924, "Protejamos a los niños", per Juan Español.
- (183).- El Autonomista, 10 de juliol, 1924, "Las Colonias Escolares".
- (184).- El Autonomista, 11 de juliol, 1924, "Las Colonias Escolares".
- (185).- El Autonomista, 25 de juny, 1924, "Buscando a un padrino", per S. Santaló.
- (186).- El Norte, 29 de gener, 1925, "Petición denegada. El Magisterio Primario no percibirá gratificación por las clases de adultos. Informe del Directorio".
- (187).- Cfr. El Magisterio Gerundense, n.754, 3 de gener, 1924, "Sección Oficial. La enseñanza del catalán". "...Primero- Que a ningún centro docente oficial procede autorizar la enseñanza de disciplinas que no estén incluidas en el plan de estudios previamente aprobados por la superioridad; ...".
- (188).- El Magisterio Gerundense, n.758, 31 de gener, 1924.
- (189).- Cfr. AEUM-Girona, "Lligall d'Expedients Personals-Normal de Mestres", Expedient Antonio Roca.
- (190).- Cfr. El Autonomista, 8 de març, 1924, "Casiano Costal Marinel.lo", per Miquel Santaló, reproduït, també, a El Magisterio Gerundense, n.764, 13 de març. I El Autonomista, 17 de març, 1924, "La dimissió del Sr. Costal", per M. Tolosà.
- (191).- El Norte, 2 de febrer, 1924, "A vuela pluma. Unas consideraciones", per Claudio.

- (192).- AEUM-Girona, "Llibre d'Actes Normal de Mestres", vol. II, Fol.23.
- (193).- Ibidem, Fols.24 i 25.
- (194).- Ibidem, Fol.26.
- (195).- Ibidem, Fols.27-29.
- (196).- Ibidem, Fols.33-38.
- (197).- Ibidem, Fol.40.
- (198).- AEUM-Girona, "Llibre I de ^Posesiones y Ceses ^"- Normal de Mestres. Vegeu, també, El Magisterio Gerundense, n.802, 1 de gener, 1925.
- (199).- AEUM-Girona, "Llibre d'Actes Normal de Mestres", vol. II, Fols.42-43.
- (200).- El Autonomista, 23 de novembre, 1924.
- (201).- Diari de Girona, 1 d'abril, 1935, "Les essències del Sr. Santaló".
- (202).- El Autonomista, 7 de febrer, 1924, "La crisis de la organización obrera"; 28 de maig, 1924, "Index d'un balanç"; 25 d'agost, 1924, "El Grup Excursionista Gironí"; 27 d'octubre, 1924, "Ateneu de Gerona. Conferencias"; 10 d'octubre, 1925, "Impromptus. Arturo Vinardell Roig"; ...
- (203).- El Autonomista, 12 de juny, 1924, "De música. En Pau Casals a Girona"; 17 de juny, 1924, "Aspectes. El cel.lo d'en Casals".
- (204).- El Autonomista, 20 de juny, 1925.
- (205).- El Autonomista, 12 de febrer, 1924, i 14 de novembre, 1924. Vegeu també, El Magisterio Gerundense, n.754, 3 de gener, 1924, àmplia recensió, molt elogiosa de Modest Bargalló.
- (206).- El Autonomista, 13 de febrer, 1924; 19 d'agost, 1924; i 16 de desembre, 1925; respectivament.
- (207).- El Autonomista, 27 de març, 1924; 23 de febrer, 1925; i 2 de març, 1925, respectivament.
- (208).- El Autonomista, 9 de desembre, 1924; "El ciutadà Sobrequés", per Albert de Quintana.
- (209).- Cfr. El Norte, 10 d'octubre, 1925. Vegeu també més endavant, l'any 1930; cfr. El Norte de Gerona, 8 de març, 1930.

- (210).- El Magisterio Gerundense, n.803, 8 de gener, 1925.
"Un viaje de alumnos de la Escuela Normal de Gerona",
crònica de F. Camps.
- (211).- Veg. Conferencias Pedagógicas, celebradas en el Grupo
Escolar de Gerona, ..., Agosto, 1925, Girona, Ed. Dal-
mau Carles Pla, s.a., pàg.78.
Cròniques a El Magisterio Gerundense, núms.820, 827,
832, i 833; i El Norte, 5 de setembre, 1925, "Las Confe-
rencias Pedagógicas".
- (212).- El Norte, 15 de juny, 1925; i 16 de juny, "In memoriam",
per J. Gomis.
- (213).- El Autonomista, 26 de gener, 1924, "Puericultura".
- (214).- AEUM-Girona, Lligall "Memorias de Cursos" (1922-1930),
Normal de Mestresses.
- (215).- AEUM-Girona, "Llibre d'Actes Normal de Mestresses",
vol.II, Fol.15.
- (216).- El Autonomista, 28 de febrer, 1925.
- (217).- El Norte, 10 d'octubre, 1925.
- (218).- El Norte, 10 d'octubre, 1925, "Se nos dice ...", i
"Mal camino es ese, Srs ...", respectivament.
- (219).- El Norte, 31 d'octubre, 1925, "Basta ya ...", per J.
Font i Fargas.
Es certament, difícil treure'n l'entrellat d'aquestes
picabaralles. Sembla, però, que podem deduir que les
diverses faccions es polaritzaven entorn de Jaume Bar-
trina d'una banda, i Frederic Bassols d'una altra.
- (220).- El Norte, 4 de novembre, 1925, "La obra del Ayuntamiento
de Gerona", per J. Font i Fargas; i "En defensa de
la verdad", per Un ciudadano.
- (221).- El Norte, 14 de novembre, 1925, "De Re Patriótica",
per J. Font i Fargas.
- (222).- El Autonomista, 10 de desembre, 1925, foto del dirigent
socialista espanyol; 11 de desembre, "Pau Iglesias",
per Albert de Quintana.
- (223).- El Norte, 2 de gener, 1926, "Otro año".
- (224).- El Norte, 23 de gener, 1926, "Del Ayuntamiento".
Cal dir que al Llibre d'Actes de l'Escola de Mestres
no hi ha cap constància d'aquest afer.
- (225).- Vegeu, per exemple, El Norte, 30 de gener, 1926, "De
Unión Patriótica", desmentint informacions del periòdic
barceloní Las Noticias.

- (226).- El Norte, 17 de juliol, 1926, "Sr. Gobernador".
- (227).- El Norte, 14 d'agost, 1926, "Unión Patriótica. El nuevo Presidente del Comité Provincial".
- (228).- El Norte, 29 de gener, 1927, "Junta General de Accionistas de Editorial Gerundense".
- (229).- El Norte, 9 d'abril, 1927, "Nuestro adiós de despedida", signat per "El Director, José Mª Vilahur".
- (230).- Ibidem.
- (231).- El Norte de Gerona, 16 d'abril, 1927, "Avisos importantes".
- (232).- Ibidem, "Nosotros".
- (233).- Cfr. El Norte de Gerona, 6 de novembre, 1929, "Contrasentidos".
- (234).- El Norte de Gerona, 18 de juny, 1927, "Haciendo vía".
- (225).- Vegeu, El Norte de Gerona, 21 de maig, 1927, "Consagració al Sgdo. Corazón de Jesús de España", amb col·laboracions i fotos d'F. Bassols, alcalde; P.R. Chamorro, governador civil; Dr. J. Vila, bisbe; J. Gomis; Mn. A. Burgas; ... Sobre l'afer del rector de Domeny, 23 d'abril, "Por los fueros de la verdad", per J.Mª Thió. Polèmica amb M. Santaló, 21 de setembre, "Deslices", per Neamias. Articles de D. Iglesias, "Cuestiones científicas. Origen del hombre", 14 i 28 de maig, 1927. Sobre moralitat, 30 de juliol, "Obispado de Gerona: a nuestros amados diocesanos de las playas de Llafranch y Calella". Reproducció de El Siglo Futuro de l'article "Ya no hay vocal sacerdote en los tribunales de maestras", 13 de juliol, 1927. Informació sobre activitats del Grup de la Democracia Cristiana, 26 de novembre, "Políticas".
- (236).- El Norte de Gerona, 4 de gener, 1928, "La Juventud Católica en marcha", per Neamias; 11 de gener, "Juventud Católica de Gerona. Inauguración del local social". Manifest de les dones d'Acció Catòlica, 14 de gener, 1928. "La Acción Católica y la política", 21 de gener.
- (237).- El Norte de Gerona, 20 d'abril, "La visita del Nuncio de S.S.", i 14 de juliol, "Los niños de Gerona".
- (238).- El Norte de Gerona, 19 de gener, 1928, "La teoria de la tesis y la hipótesis", per J.B. Cfr. també 13 de febrer, "Fausto acontecimiento. La cuestión Romana resuelta"; i 16 de març, "Restauración de la Soberanía temporal del Romano Pontífice. ! Viva el Papa Rey !".
- (239).- El Norte de Gerona, 3 de setembre, 1929, "El socialis-

mo y la Iglesia".

Sobre el periòdic El Matí, cfr. 10 de novembre, 1928, "El Matí".

- (240).- El Norte de Gerona, 11 de febrer, 1928, "El catecismo en catalán", contra les crítiques del diari madrileny ABC.
Sobre l'afer, cfr. R. Muntanyola, ob. cit., pàgs.153-162.
- (241).- El Norte de Gerona, 19 de maig, 1928, "Frente a la politiquilla. Los pueblos quieren vivir de realidades en un ambiente de patriotismo y de espíritu cristiano"; 12 de setembre, 1928, "Un lustro de buen gobierno".
- (242).- El Norte de Gerona, 4 de juny, 1927, "Renovación del Ayuntamiento y Diputación".
- (243).- El Norte de Gerona, 4 de juliol, 1928, "La política futura"; 23 de març, 1929, "Sanciones complementarias"; i 17 d'abril, 1929, "La manifestación del domingo, la vuelta a la normalidad, y petición de amnistia", per J.M.T. (J.Mª Thió ?).
- (244).- El Norte de Gerona, 4 de setembre, 1929, "De Unión Patriótica"; i 22 de desembre, 1929, "Ventajas e inconvenientes de la Dictadura".
- (245).- El Norte de Gerona, 6 de novembre, 1929, "Contrasentidos".
- (246).- El Norte de Gerona, 13 de novembre, 1929, "Labor perturbadora".
- (247).- Cfr. Asociación de Maestros Nacionales del Partido de Santa Coloma de Farnés, Cursillo celebrado durante los días 18, 19, y 20 de juliol de 1925, Gerona, Imp. Dalmau Carles Pla, 1926. Els mestres associats eren 46; formaven la Junta Directiva, Ricard Rius, mestre de Sils, com a President; Joaquim Clarà, de Sta. Coloma de Farners, Vice-president; Concepció Aumallé, també de Santa Coloma, Tresorera; Concepció Gibert, i Josep Pallerola, ambdós de Riudarenes, Vocals; i Lluís M. Sors, de Vidreres, Secretari. L'Associació havia organitzat, l'any 1922 ó 1923 un viatge d'estudi a Madrid, amb l'assistència de 20 socis. De les Conferències pronunciades el juliol del 1925 sobresurten les d'Emili Mira, i Josep Montua. Josep Montua, concretament, es manifestà a favor de l'escola pública i contra les privades; i defensà que també els professors d'Institut haurien de rebre una preparació professional, igual que els mestres; tots, mestres i professors, s'haurien de formar a la Universitat.
Vegeu, també, la crònica de El Magisterio Gerundense, nùms.829 i 831, del 9 i 30 de juliol, 1925.

- (248).- El Autonomista, 14 de gener, 1924, "L'analfabetisme a Salt".
- (249).- El Magisterio Gerundense, n.833, 3 de setembre, 1925, "A mis compañeros".
- (250).- El Magisterio Gerundense, n.929, 8 de setembre, 1927, "Un año más", per L. Moreno; i n.977, 13 de setembre, 1928, "Hay que renovarse".
- (251).- El Magisterio Gerundense, n.901, 20 de gener, 1927.
Cfr. A. Galí, op. cit., Ll. II, Ensenyament Primari, 1ª Part, pàgs.259-269.
- (252).- Gerunda, n.205, 20 de novembre, 1925, "! A Roma !"; i núms.211, 9 de gener, 1926, "Hacia el internacionalismo en el Magisterio primario católico"; n.213, 23 de gener, 1926, "Bases de la Confederación Internacional del Magisterio Católico".
- (253).- Gerunda, núms.232 i 236, 5 de juny i 3 de juliol, 1926.
- (254).- Gerunda, n.249, 13 de novembre, 1926, "Lo que son las obreras católicas", per María de Echarri; n.256, 31 de desembre, 1926, "Declaraciones del Cardenal Maurin sobre enseñanza"; etc.
- (255).- Gerunda, n.300, 28 de gener, 1928.
- (256).- Cfr. Gerunda, n.306, 10 de març, 1928, "La indecencia de Sagarra". El Magisterio Gerundense, n.956, 15 de març, 1928. L'article de J.Mª de Sagarra fou considerat infamant i irrespetuós; també El Norte de Gerona, protestà, 7 de març, 1928, "Les Pedres de Girona", per Manuel Rosat Sala; i 10 de març, "De la ofensa a Gerona". J. Pla volgué amorosir l'escàndol gironí, òbviament exagerat. Tanmateix, per als redactors de El Norte de Gerona, Pla formava part de la mateixa conxorxa. L'Opinió es guanyà els següents adjectius, un darrera l'altre, "izquierdista, inmoral, anticatólico, antimonárquico, socialista y demagogo y separatista". Cfr. 21 de març, "La consecuencia de un sector político". "Les Pedres de Girona" era un capítol de la novel·la All i Salobra. Feia referència irònica als "ossos de Sant Narcís" i deia que algunes noies de Girona "sembla que duen una bombeta elèctrica en el baix ventre perquè tothom s'adoni que són dones". En la novel·la alguns paràgrafs foren suprimits.
- (257).- Gerunda, n.202, 24 d'octubre, 1925, escrit militarista de P. Riera Vidal, "Desde Madrid. Los héroes pasan ...".
Acte a Llanars, n.229, 15 de maig, 1925. Val a dir que José Torres Fernández, l'any 1927 es traslladà a Guardiola de Berga, on morí; vegeu, necrologia a Gerunda, n.401, 3 de maig, 1930.

- Conferència d'A. Rubiés a Medinyà, Gerunda, n.224, 10 d'abril, 1925.
- (258).- Gerunda, n.249, 13 de novembre, 1926, "Mezcolanzas"; i n.355, 24 de març, 1929, "La paz. Reparición de la Injusticia Revolucionaria".
- (259).- Gerunda, n.298, 7 de gener, 1928; i n.314, 5 de maig, 1928.
- (260).- Gerunda, n.330, 15 de setembre, 1928, "Aniversario Patriótico"; i n.331, 22 de setembre, "La gran fiesta Patriótica", per Plinio.
- (261).- Gerunda, n.392, febrer, 1930.
- (262).- Gerunda, n.306, 10 de març, 1928, esquela a tota plana de Juan Vázquez de Mella; i n.324, 30 de juny, "Homenaje a Mella". També El Norte de Gerona, que seguia les pautes de Vázquez de Mella, comentà àmpliament la mort del polític, cfr. 29 de febrer, 1928.
- (263).- Gerunda, n.326, 14 de juliol, 1928, "Pobre Juventud!". Articles d'història, núms.374, 379, 391, i 406; i el treball sobre el monestir de Sant Pere de Roda, núms. 378 i 379.
- (264).- Gerunda, n.337, 12 de novembre, 1928; n.347, 26 de gener, 1929. I n.342, 18 de desembre, "Valencia, Valencia", per Plinio.
- (265).- Gerunda, n.352, 3 de març, 1929, "Postal a L. Moreno Torres".
- (266).- Gerunda, n.378, 16 de novembre, 1929, signa Silo.
- (267).- Gerunda, n.238, 17 de juliol, 1926; i n.230, 22 de maig, 1926, "Remembranzas".
- (268).- Gerunda, n.202, 24 d'octubre, 1925.
- (269).- Gerunda, n.227, 30 d'abril, 1926, "Las dos Escuelas". per Miguel Peñafior; n.228, 8 de maig, 1926, "Un hermoso discurso de Siurot".
- (270).- Gerunda, n.349, 3 de febrer, 1929, "Toque de alerta".
- (271).- El Norte, 29 d'agost, 1925, "Pidiendo para los 10.000 maestros con menos de 5 ptas. diarias", per J. Rodà Cabanech; 12 de desembre, 1925, "Una notable conferencia, per Manuel Barona, recensió de la conferència del Director de l'Institut Català de sordsmuts, Emili Tortosa; 12 de setembre, 1925, "Pedagogia de anormales: Madres y obreras neutras", per Julio Noguera.
- (272).- Gerunda, n.222, 27 de maig, 1926, "Y los sueños, sueños

- son", per A. Gelabert; i n.229, 15 de maig, 1926, "Renovemos la escuela", per J. Noguera.
- (273).- Gerunda, n.204, 14 de novembre, 1925.
- (274).- Gerunda, n.242, 25 de setembre, 1926, "Información General"; i n.251, 26 de novembre, 1926, "A los maestros no confederados".
- (275).- Gerunda, n.249, 13 de novembre, 1926, "Nuestra Asamblea", per J. Rodà, i "Conclusiones de la Asamblea de la Confederación de Maestros".
- (276).- Gerunda, n.347, 26 de gener, 1929; i n.395, 21 de març, 1930, "El Magisterio de la Provincia de Gerona".
- (277).- Gerunda, núms.347, 26 de gener, 1929; 366, 16 de juny, 1929, "La Asociación Provincial de Maestros Católicos"; i 370, 7 de setembre, 1929.
- (278).- El Magisterio Gerundense, n.800, 18 de desembre, 1924, "En Santa Coloma", per L. Moreno.
- (279).- Gerunda, núms.228, 8 de maig; i 231, 29 de maig, 1926.
- (280).- Gerunda, n.225, 17 d'abril, 1926. I El Magisterio Gerundense, n.932, 29 de setembre, 1927, "Los Amigos de la Escuela", per L. Moreno.
- (281).- Gerunda, n.255, 24 de desembre, 1926.
- (282).- El Magisterio Gerundense, n.1016, 13 de juny, 1929, "¡Y dale con los católicos!", per L. Moreno.
- (283).- Gerunda, núms.217, 20 de febrer, 1926, "Asamblea del Magisterio"; i n.219, 6 de març, 1926, "La Asamblea".
- (284).- Cfr. El Magisterio Gerundense, n.869, 13 de maig, 1926, "La Fiesta del Maestro", per L. Moreno. I Gerunda, n.223, 3 d'abril, 1926.
- (285).- Gerunda, n.230, 22 de maig, 1926, "Momentos de ansiedad"; i n.234, 19 de juny, 1926, "Pesimismo", per A. Gelabert.
- (286).- Gerunda, n.252, 3 de desembre, 1926, "Apoyo de nuestro Il. Sr. Gobernador Civil", per J. Rodà; i n.255, 24 de desembre, 1926, "La Confederación Nacional de Maestros se dirige al Excmo. Sr. Presidente del Consejo de Ministros".
- (287).- El Magisterio Gerundense, n.929, 8 de setembre, 1927, "Las atribuciones de las Juntas Locales de Primera Enseñanza"; vegeu també n.930, 15 de setembre, 1927.
- (288).- El Magisterio Gerundense, n.940, 24 de novembre, 1927,

- "Otro caso", per L. Moreno.
- (289).- Cfr. El Magisterio Gerundense, n.840, 22 d'octubre, 1925.
- (290).- El Magisterio Gerundense, n.647, 10 de setembre, 1925, "Nuevo Gobierno"; i n.870, 20 de maig, 1926, "Dia del libro español".
- (291).- El Magisterio Gerundense, n.874, 17 de juny, 1926, "El Idioma Oficila".
- (292).- Gerunda, núms.217, 20 de febrer, 1926; 220, 13 de març, 1926, i n.233, 12 de juny, 1926.
- (293).- El Magisterio Gerundense, n.886, 6 d'octubre, 1926.
- (294).- El Magisterio Gerundense, n.940, 24 de novembre, 1927, "El Catecismo en castellano"; i n.942, 8 de desembre del 1927, "El Catecismo en castellano".
- (295).- El Magisterio Gerundense, n.952, 16 de febrer, 1928, "¿ Donde está el separatismo ?", per L. Moreno.
- (296).- Cfr. El Magisterio Gerundense, n.999, 14 de febrer, 1929, "Circular", del B.O.P., del 7 de febrer. Vegeu també, Gerunda, n.350, 10 de febrer, "El lenguaje Oficial".
- (297).- Cfr. J. Carbonell - J. Monés, Escola única-unificada, Barcelona, Ed. Laia, 1978, pàg.105, n.26.
- (298).- El Magisterio Gerundense, n.1069, 4 de setembre, 1930, "Lo que no dejaba publicar la Dictadura", per L. Moreno.
- (299).- El Magisterio Gerundense, n.786, 11 de setembre, 1924.
- (300).- El Magisterio Gerundense, n.877, 8 de juliol, 1926, "La Inspección", per L. Moreno. Gerunda, n.232, 5 de juny, 1926, "La Inspección", per A. Gelabert.
- (301).- Gerunda, n.227, 30 d'abril, 1926, "Mezcolanzas"; i n.232, 5 de juny, 1926.
- (302).- El Magisterio Gerundense, n.963, 3 de maig, 1928, "La amovilidad"; i n.964, 10 de maig, 1928, "Mal tiempo", per L. Moreno.
- (303).- El Magisterio Gerundense, n.1014, 30 de maig, 1929, "D. Manuel Ibarz", per L. Moreno.
- (304).- El Magisterio Gerundense, n.1053, 10 d'abril, 1930, "Figures exemplars: Els Inspectors d'Ensenyament primari", per Ferran Soldevila; i "Comentarios. Santa Reparación", per R. Boixadós.

- (305).- El Magisterio Gerundense, n.871, 27 de maig, 1926, "José Dalmau Carles"; i n.885, 30 de setembre, 1926, "Del homenaje de D. José Dalmau".
- (306).- El Norte, 9 d'octubre, 1926, "Ya era hora".
- (307).- El Norte, 23 d'octubre, 1926, "La enseñanza pública en Gerona".
- (308).- El Magisterio Gerundense, n.891, 11 de novembre, 1926, "J. Dalmau Carles", per Silvestre Santaló.
- (309).- Cfr. El Magisterio Gerundense, n.919, 26 de maig, 1927, "Un acontecimiento", per Cassià Costal. I número especial d'homenatge, n.918, 19 de maig, 1927.
D'altra banda, es publicà un fulletó d'homenatge, Homenaje a José Dalmau y Carles, Girona, Imp. Dalmau Carles Pla, 1927, 78 pàgs. S'enceta amb una poesia, "El cant dels infants al Mestre", de Miquel de Palol. Segueix una biografia del mestre homenatjat. I una colla de col.laboracions signades per Artur Vinardell, Salvador Albert, Carles Rahola, Laureà Dalmau, Silvestre Santaló, Albert de Quintana, Lluís Moreno, Enric Albert, i Josep Tauler. Clou la publicació una llarga llista de personalitats adherides a l'homenatge. Potser és significatiu de constatar que no hi figuren J. Gomis Llambies, Mn. Jordà, Manuel Xiberta. Josep Dalmau és definit, pedagògicament, com a "más cerca de Pestalozzi que de Rousseau, más herbatiano que pestalozziano" (pàg.25). La seva tasca com a mestre públic és avaluada com a molt positiva, i en la línia tradicional del magisteri gironí, hom diu (pàg.26): "Pero algo esencial ya está conseguido: el crédito de la escuela pública, de la escuela popular, oficial, a cargo del Municipio o del Estado. Es la conquista del crédito que lógicamente debieran tener siempre estas escuelas, en razón de la garantía de una mayor aptitud de sus titulares y, sobre todo, de la garantía de un mayor respeto a la personalidad, al immaculado espíritu de los niños, en virtud de la independencia moral derivada de la económica. (...)".
- (310).- Cfr. Gerunda, n.254, 17 de desembre, 1926.
- (311).- El Magisterio Gerundense, n.987, 22 de novembre, 1928, escuela a primera plana.
I núm. extraordinari, n.1000, 21 de febrer, 1929. També, n.1056, 1 de maig, 1930, l'article de L. Jou i Olió.
- (312).- El Autonomista, 7 de setembre, 1925, "Inauguración de las Escuelas Nacionales de Blanes"; i 4 de març, 1925, afer de Casaveles.
- (313).- El Norte, 3 d'octubre, 1925.
- (314).- El Norte, 26 de setembre, 1925, necrologia signada per Carpio.

- (315).- El Magisterio Gerundense, n.864, 8 d'abril, 1926, necrologia; i 869, 13 de maig, 1926, art. de Joan Carandell.
- (316).- El Magisterio Gerundense, n.859, 4 de març, 1926, "El acto cultural del 28".
- (317).- Gerunda, n.223, 3 d'abril, i n.229, 15 de maig, 1926.
- (318).- El Magisterio Gerundense, n.869, 13 de maig, 1926, "El Congreso Geológico Internacional"; n.876, 1 de juliol, 1926, "La excursión de los geólogos a Gerona".
- (319).- El Magisterio Gerundense, n.874, 17 de juny, 1926.
- (320).- El Magisterio Gerundense, 20 de gener, 1927, i número extraordinari, 906, 24 de febrer, 1927.
- (321).- El Magisterio Gerundense, n.901, 20 de gener, 1927.
- (322).- Gerunda, n.247, 30 d'octubre, 1926.
- (323).- El Magisterio Gerundense, n.939, 17 de novembre, 1927, "Nota Oficial", i al mateix número, "Feliz Viaje!", per L. Moreno; núms.943-947, "El viaje de estudios", per Pere Blasi; i n.946, 5 de gener, 1928, "La Conferencia del Sr. Santaló".
- (324).- El Magisterio Gerundense, núms.955-964, "Reseña de una excursión".
- (325).- El Magisterio Gerundense, n.935, 20 d'octubre, reunió a Palamós, crònica signada per Pere Blasi; i n.936, 27 d'octubre, crònica de la conferència a Olot per J. Bech.
- (326).- El Magisterio Gerundense, n.960, 12 d'abril, art.de Joan Gomis; i n.965, 17 de maig, 1926, art. de M. Santaló. De la Colònia Escolar del 1929 va publicar-se una Memòria; cfr. Memoria de la Colonia Escolar organizada por el diario "El Autonomista", Girona, Graf.D.Rahola, 1929, 46 pàgs. La memòria és signada per D.Rahola, C.Costal, M.Santaló, J.Mª Dalmau, L.Dalmau, Marià Julià, i C.Rahola. Els professors acompanyants dels nens foren Enric Adroher, i August Vidal; les professores per a les nenes, Maria Bofill, Dolors Cortada, Amor Lladó, Rosa Ripoll. Si l'any anterior la Colònia es celebrà a Sant Feliu de Guíxols, aquell estiu -gràcies a la generosa protecció d'Onofre Pontingué lloc a Cadaqués. Els nens assistents eren 26, i 27 nenes.
- (327).- Gerunda, n.329, 1 de setembre, 1928.
Des d'aquest any fins el 1932 la província de Girona comptà amb 5 inspectors. Aquests eren: J. Montserrat Torrent, Josep Junquera, Josep Villergas, Francisca López, i Victòria Santamaría.

- (328).- El Magisterio Gerundense, n.982, 18 d'octubre, 1928, "Un conferenciante universitario. Joaquin Xirau", per Miquel Santaló. I n. 985, 6 de novembre, art. de Cassià Costal.
- (329).- Cfr. Gerunda, n.337, 12 de novembre, 1928. I anteriorment, n.336, 28 d'octubre, 1928.
- (330).- Gerunda, n.335, 22 d'octubre, "Triada Pedagógica y Asamblea de la Confederación Nacional de Maestros".
- (331).- El Magisterio Gerundense, núms.992, 993, 994, 998, i 999.
- (332).- El Magisterio Gerundense, n.994, 10 de gener, 1929.
- (333).- El Magisterio Gerundense, n.837, 1 d'octubre, 1925, "Libros escolares nuevos", per M. Santaló; n.856, 11 de febrer, 1926, "Crónica General"; i n.877, 8 de juliol, 1926.
- (334).- AEUM-Girona, "Llibre d'Actes Normal de Mestresses", Vol.II, Fol.21, sessió del 28 de setembre.
- (335).- AEUM-Girona, Lligall "Memorias de Curso", Normal de Mestresses.
Vegeu també, Gerunda, n.231, 29 de maig, 1926. Cal dir que Gerunda, a més, publicà una àmplia crònica d'aquest viatge d'estudis, en forma de fulletó, "Un viaje de estudio a algunos Centros Docentes de Barcelona", núms.315, 320-324, maig-juny, 1928.
- (336).- Gerunda, n.228, 8 de maig, 1926. I n.247, 30 d'octubre, 1927, "Es de justicia".
- (337).- El Magisterio Gerundense, núms.890-895, novembre-desembre, 1926.
- (338).- Cfr. El Magisterio Gerundense, n.919, 26 de maig, 1926, "La Conferencia del Sr. Costal en Figueras".
- (339).- El Magisterio Gerundense, n.934, 13 d'octubre, 1926, "Lecturas".
- (340).- El Magisterio Gerundense, n.922, 16 de juny, 1927.
- (341).- El Magisterio Gerundense, n.981, 11 d'octubre, 1928.
- (342).- El Magisterio Gerundense, n.908, 10 de març, "La Fiesta de los estudiantes", per L. Moreno.
- (343).- AEUM-Girona, "Llibre d'Actes Normal de Mestresses", Vol.II, Fols.46 i 47, sessió 29 d'abril; Fol.48, sessió del 21 de maig.
Cal dir que al "Llibre de notes de les alumnes de 3r curs de l'Escola de Mestresses", a les actes correspon-

nents al curs 1925-1926, a la secció d'alumnes lliures, llegim: "Maria Pla Dalmau. Prácticas. Por no haberse acreditado haber hecho debidamente las Prácticas de Enseñanza en el curso anterior se anula esta inscripción.-4 de junio, 1927".

- (344).- El Magisterio Gerundense, n.972, 5 de juliol, "Las alumnas de la Normal de Gerona. Viaje de estudios".
- (345).- AEUM-Girona, "Llibre d'Actes Normal de Mestresses", vol.II, Fol.54, sessió del 21 de novembre, 1927.
- (346).- Gerunda, n.326, 14 de juliol, 1928, "¿Reforma?".
- (347).- Vegeu també, Gerunda, n.333, 7 d'octubre, 1928. En efecte, Manuel Xiberta aconseguí el premi en l'àrea de matemàtiques, amb 25.000 ptes. de dotació. El Claustre de la Normal organitzà un sopar d'homenatge al professor premiat.
- (348).- AEUM-Girona, "Llibre d'Actes Normal de Mestres", vol. II, Fol.74, sessió del 27 del 27 de febrer, 1929.
- (349).- Gerunda, n.336, 28 d'octubre, 1928.
- (350).- Gerunda, n.340, 1 de desembre, 1928.
- (351).- Gerunda, n.353, 10 de març, 1929.
- (352).- El Magisterio Gerundense, n.999, 14 de febrer, 1929.
- (353).- AEUM-Girona, "Llibre d'Actes Normal de Mestres", vol. II, Fols. 76-77.
- (354).- Gerunda, n.329, 1 de setembre, 1928.
- (355).- AEUM-Girona, "Llibre d'Actes Normal Mestresses", vol. II, Fol.70, sessió 7 de març, 1929.
- (356).- AEUM-Girona, ibidem, Fol.72, sessió del 10 d'abril, 1929.